

Regeringens proposition

2006/07:26

Flytt av försäkringssparande

Prop.
2006/07:26

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 7 december 2006

Fredrik Reinfeldt

Mats Odell
(Finansdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas frågor som har samband med möjligheterna att återköpa och flytta livförsäkringar.

Ett livförsäkringsavtal löper som regel under en mycket lång tid. Under denna tid sker normalt väsentliga förändringar av såväl en försäkringstagares preferenser som omvärldsförutsättningarna – faktorer som var för sig eller tillsammans ofta är av betydelse för försäkringstagarens vilja att flytta sitt försäkringssparande. Det finns således ett starkt konsumentskyddsintresse – främst i betydelsen konsumentnytta – att kunna återköpa eller flytta sitt försäkringssparande.

Tidigare har möjligheten att flytta värdet av en livförsäkring som skatterättsligt definieras som pensionsförsäkring varit ytterst begränsad. I samband med 1999 års försäkringsrörelsereform ändrades emellertid skattereglerna så att en flytt utan skattekonsekvenser av sådana försäkringar möjliggjordes. Rätten till flytt förutsätter dock att parterna – inom vissa ramar – träffat avtal om detta.

Nu, ett antal år efter reformen, kan det konstateras att vissa bolag hittills har avstått från att erbjuda pensionsförsäkringar med flytträtt eller erbjuder en sådan rätt beträffande endast ett begränsat urval försäkringar. I de fall flytträtt medges varierar villkoren stort mellan bolagen. Att utvärdera olika erbjudanden har visat sig vara komplicerat, eftersom konsekvenserna i form av verkliga kostnader för flytt är svåra att överblicka. Det kan emellertid konstateras att erbjuden flytträtt i vissa fall är oskäligt kostsam för försäkringstagarna. Det finns således fortfarande hinder för rörligheten på försäkringsmarknaden – hinder som det av konsumentskyddsskäl är angeläget att åtgärda. En utökad flytträtt

leder givetvis även till positiva effekter för konkurrensen på försäkringsmarknaden.

Den civilrättsliga regleringen av möjligheten att återköpa och senare flytta värdet av en individuell livförsäkring till ett annat bolag finns i den nya försäkringsavtalslagen (2005:104), som trädde i kraft den 1 januari 2006. Den nya regleringen säkerställer en ovillkorlig rätt till återköp, oavsett vad som framgår av försäkringsavtalet, om inte annat följer av försäkringens art eller av skattelagstiftningen. Bestämmelserna reglerar förhållandet mellan parterna, dvs. berörda försäkringsbolag och försäkringstagare. För att säkerställa att den lagstadgade återköpsrätten får genomslag på försäkringsmarknaden föreslås i propositionen dels att denna rätt till förtida uttag vidgas till att omfatta överföring av pensionsförsäkringar enligt inkomstskattelagen (1999:1229), dels att det införs kompletterande regler av näringsrättslig art.

En sådan kompletterande reglering föreslås för livförsäkringar med sparmoment som är av den arten att rätt till återköp eller överföring finns enligt de civilrättsliga bestämmelserna. För denna kategori försäkringar skall försäkringsbolaget se till att det alltid framgår av försäkringsavtalet om försäkringens värde får återköpas eller överföras och de närmare villkoren för återköpet eller överföringen. Om en försäkringstagare väljer att flytta värdet av försäkringen till ett annat bolag, skall det bolag från vilket försäkringens värde flyttas vara skyldigt att så snart som möjligt medverka vid genomförandet av flytten.

Vid återköp eller överföring skall rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall. En avvikelse från denna huvudprincip kan dock vara försvarlig med hänsyn till det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt till återbäring eller försäkringsbolagets ekonomiska situation. Avgifter vid återköp och överföring skall bestämmas på grundval av bolagets kostnader för detta samt med hänsyn tagen till sådana kvarstående anskaffningskostnader (exempelvis provision till försäkringsförmedlare) som annars skulle ha täckts av premieuttaget.

Propositionen innehåller också information till riksdagen om när ett lagförslag om sekretess på försäkringsområdet, som riksdagen begärt av regeringen, kan komma att överlämnas till riksdagen.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	5
2	Lagtext.....	6
2.1	Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104).....	6
2.2	Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713).....	7
3	Ärendet och dess beredning.....	9
4	Bakgrund	10
4.1	Försäkringssparandets uppbyggnad och ändamål.....	10
4.1.1	Allmänt om livförsäkring	10
4.1.2	Tjänstepensionsförsäkring och privat pensionsförsäkring	10
4.1.3	Traditionell försäkring och fondförsäkring	11
4.1.4	Närmare om livförsäkring.....	11
4.1.5	Olika former av livförsäkringar	12
4.2	Tidigare behandling av flytträttsfrågan.....	14
4.3	Översiktligt om möjligheter till återköp och flytt i dag	16
4.4	Återköp och flytt – allmänt om principer vid beräkning av värde och kostnader.....	18
4.4.1	Värde.....	18
4.4.2	Kostnader	20
4.5	Prissättning av och villkoren i det nya avtalet	23
4.6	Internationella förhållanden	23
4.6.1	Allmänt	23
4.6.2	Norge	24
5	Allmänna utgångspunkter.....	26
6	Överväganden och förslag.....	29
6.1	Återköp och flytt av försäkring.....	29
6.2	Information	37
6.3	Reglering av återköpsvärde och flyttavgift.....	40
6.4	Tillämpningsområde	46
7	Ekonomiska konsekvenser för myndigheter och företag	48
7.1	Berörda myndigheter	48
7.2	Försäkringsföretagen.....	49
8	Kommande lagförslag om sekretess på försäkringsområdet.....	50
9	Författningskommentar	51
9.1	Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104).....	51
9.2	Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713).....	52
Bilaga 1	Remissinstanser som yttrat sig över promemorian om flytträtt för försäkringssparande	56
Bilaga 2	Lagrådsremissen den 23 februari 2006, lagförslag	57
Bilaga 3	Lagrådets yttrande den 14 mars 2006.....	59

Bilaga 4	Promemorian om flytt av försäkringssparande, en komplettering, lagförslag.....	62	Prop. 2006/07:26
Bilaga 5	Promemorian om flytt av försäkringssparande, en komplettering, sammanfattning.....	65	
Bilaga 6	Remissinstanser som yttrat sig över promemorian om flytt av försäkringssparande, en komplettering	66	
Bilaga 7	Lagrådsremissen den 21 juni 2006, lagförslag.....	67	
Bilaga 8	Lagrådets yttrande den 7 september 2006	68	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 december 2006 ...	71	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2006/07:26

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104),
2. lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713).

2.1 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Häri genom föreskrivs att 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

5 §

Försäkringstagaren får när som helst säga upp försäkringen att upphöra omedelbart eller vid viss framtida tidpunkt. Om inte annat anges, får uppsägningen verkan dagen efter den dag då den kom fram till försäkringsbolaget.

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget, i den mån inte rätt till återköp saknas enligt inkomstskattelagen (1999:1229). För en försäkring som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gäller dock att återköp tidigast får ske efter ett år.

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget *eller försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring*, i den mån inte rätt till återköp *eller överföring* saknas enligt inkomstskattelagen (1999:1229). För en försäkring som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gäller dock att återköp *eller överföring* tidigast får ske efter ett år.

I 13 kap. 3 § finns bestämmelser om återupplivning av en försäkring som blivit premiefri.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. För försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet och inte förnyats därefter gäller 11 kap. 5 § i äldre lydelse.

2.2 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713)

Prop. 2006/07:26

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsrörelselagen (1982:713)¹ dels att 12 kap. 6 § skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 7 kap. 19 a och 19 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

19 a §

Om en försäkringstagare har rätt till återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104), skall försäkringsbolaget se till att detta och de närmare villkoren för återköpet eller överföringen framgår av försäkringsavtalet.

19 b §

Om en försäkringstagare, som har rätt till återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104), vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsbolag, skall det försäkringsbolag från vilket värdet flyttas så snart som möjligt överföra värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs till det andra bolaget.

12 kap.

6 §²

Livförsäkringsbolag skall gottskriva återbäring till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller bolagsordningen.

Vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) skall

1. rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördel-

¹ Lagen omtryckt 1995:1567.

² Senaste lydelse 1999:600.

ning och principer som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall, om inte en avvikelse är försvarlig med hänsyn till

*a) det kvarvarande försäkrings-
tagarkollektivets rätt till åter-
bäring, eller*

*b) försäkringsbolagets ekono-
miska situation, och*

*2. avgifter bestämmas på
grundval av de kostnader som
belöper på återköpet eller över-
föringen och med beaktande av
den fordran som kvarstår mot
försäkringstagaren för kostnader
som uppkommit i samband med
försäkringsavtalets ingående.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007 och tillämpas på försäkringsavtal som har ingåtts eller förnyats efter ikraftträdandet.

2. Bestämmelserna i 7 kap. 19 b § tillämpas även på försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet, om det finns rätt till återköp eller till överföring av en pensionsförsäkring enligt avtal eller enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104).

3 Ärendet och dess beredning

Genom den senaste försäkringsrörelsereformen avskaffades de skattemässiga hindren för en frivillig flytträtt för pensionsförsäkringar. Rätten till flytt förutsätter dock att parterna träffat avtal om detta inom vissa ramar. Det har kunnat konstateras att vissa försäkringsbolag hittills har avstått från att erbjuda försäkringar med flytträtt eller erbjuder en sådan rätt beträffande endast ett begränsat urval försäkringar, att villkoren för erbjuden flytträtt varierar stort mellan bolagen och att denna rätt i vissa fall är oskäligt kostsam för försäkringstagarna. Mot denna bakgrund upprättades under våren 2004 i Finansdepartementet en promemoria om flytträtt för pensionssparande (diskussionspromemorian) som behandlar – förutom frågor som har samband med möjligheterna att återköpa och flytta livförsäkringar – om det bör öppnas en möjlighet att flytta värdet av vad som skatterettsligt definieras som pensionsförsäkring till individuellt pensionssparande (IPS) och omvänt. Diskussionspromemorian, som har remissbehandlats, anger endast huvuddragen i en sådan reglering och innehåller således inga uttryckliga lagförslag.

Under hösten 2005 utarbetades inom Finansdepartementet en promemoria om flytträtt för försäkringssparande som även den har remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 1*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Fi 2004/2598).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 23 februari 2006 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 2*.

Lagrådets yttrande den 14 mars 2006 finns i *bilaga 3*.

Innehållet i Lagrådets yttrande har föranlett en fortsatt beredning av frågorna kring flytt av försäkringssparande och den 9 maj 2006 remitterades en kompletterande promemoria i saken. Promemorians lagförslag och sammanfattning finns i *bilagor 4 och 5*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En remissammanställning finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Fi 2004/2598).

Regeringen beslutade den 21 juni 2006 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 7*.

Lagrådets yttrande den 7 september 2006 finns i *bilaga 8*.

Regeringen har i propositionen i allt väsentligt följt Lagrådets förslag och synpunkter. Dessutom har några redaktionella ändringar gjorts i lagtexten. Lagrådets synpunkter behandlas i den allmänna motiveringen, avsnitt 6.1 och i författningskommentaren, avsnitt 9.

4 Bakgrund

4.1 Försäringssparandets uppbyggnad och ändamål

4.1.1 Allmänt om livförsäkring

Livförsäkring är försäkring mot olika ekonomiska risker kopplade till en enskild individs levnad. De levnadsrisker för vilka det finns försäkring är främst de ekonomiska konsekvenserna av att dö tidigt (dödsfallsförsäkring) och att leva länge (livsfallsförsäkring). Ett tidigt dödsfall kan, förutom kostnader som uppstår i samband med själva dödsfallet, medföra mer långvariga konsekvenser för efterlevande till personer med försörjningsansvar. Ett långt liv kan å andra sidan medföra att sparmedel inte räcker till för försörjningen – någonting som kan bli problematiskt såväl för individen själv som för hans eller hennes anhöriga.

Risken att bli sjuk eller att råka ut för en olycka är också former av levnadsrisker, samtidigt som de kan betraktas som skaderisker. Sådana sjuk- och olycksfallsförsäkringar som gäller för längre tid än fem år, under obestämd tid eller till dess den försäkrade uppnått viss ålder och som normalt får sägas upp av försäkringsgivaren endast om det framgår av avtalet, betraktas som livförsäkringar.

Pensionsförsäkring används ofta som ett samlingsbegrepp för försäkringar som skyddar mot risken att den försäkrade efter en viss tidpunkt inte har en viss inkomst och normalt även försäkringar som omfattar skydd mot att efterlevande drabbas ekonomiskt av den försäkrades död. Begreppet innehåller således både livsfalls- och dödsfallsförsäkring och har sin grund i att försäkringen normalt utfaller när pensionsåldern inträder.

Skatterättsligt är en försäkring i stället att anse som en *pensionsförsäkring* om den uppfyller de villkor som anges i 58 kap. 4–16 §§ inkomstskattelagen (1999:1229, IL), dvs. den formen av livförsäkring som uppfyller kriterierna för att avdrag skall medges vid premieinbetalningen, avkastningsskatt tas ut med en lägre procentsats och inkomstbeskattning ske först i samband med utbetalning. Övriga livförsäkringar är skatterättsligt *kapitalförsäkringar*.

Med *personförsäkring* avses *civilrättsligt* enligt försäkringsavtalslagen (2005:104, FAL) individuell livförsäkring, sjuk- och olycksfallsförsäkring (1 kap. 2 § FAL). I den lagen görs även en indelning i grupppersonförsäkringar och kollektivavtalsgrundad personförsäkring.

4.1.2 Tjänstepensionsförsäkring och privat pensionsförsäkring

Tjänstepension är att betrakta som ett komplement till den allmänna pensionen inom det sociala försäkringssystemet. En tjänstepension omfattar pensionsförmåner som följer av ett anställningsförhållande. Dessa förmåner grundas antingen på ett kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter eller på ett individuellt avtal mellan arbetsgivaren och den enskilde arbetstagaren.

Arbetsgivarutfästelsen om tjänstepension kan vara förmånsbestämd eller avgiftsbestämd. En förmånsbestämd tjänstepension kännetecknas normalt av att det i kollektivavtalet utlovas att pensionen skall utgöra en

viss procent av den pensionsgrundade lön den anställde har i anslutning till pensioneringen. En avgiftsbestämd tjänstepension utgörs i stället av att arbetsgivaren och de fackliga organisationerna eller den enskilde arbetstagaren kommit överens om att en viss procent av den anställdes lön årligen skall avsättas till arbetstagarens pension. Den framtida ersättningen från en avgiftsbestämd tjänstepension bestäms av inbetalningarna och avkastningen på dessa.

Det vanligaste sättet för en arbetsgivare att säkerställa att denne har en ekonomisk möjlighet att fullgöra sin pensionsutfästelse är att köpa en *tjänstepensionsförsäkring* till förmån för den anställde i ett försäkringsbolag eller i en understödsförening. I ett sådant avtal är det arbetsgivaren som är försäkringstagare medan den anställde är förmånstagare.

Privat pensionsförsäkring köps av den enskilde som därför även är försäkringstagare. En sådan försäkring har stora likheter med en avgiftsbestämd tjänstepensionsförsäkring.

4.1.3 Traditionell försäkring och fondförsäkring

Kännetecknande för *traditionell livförsäkring* är att försäkringsbolaget eller understödsföreningen garanterar försäkringstagaren att ett visst belopp skall betalas ut från en viss ålder eller tidpunkt och under antingen en viss bestämd tid eller resten av försäkringstagarens livstid. Till detta garanterade belopp kommer normalt betydande belopp som återbäring. Det garanterade beloppet kan antingen vara bestämt vid avtalstillfället eller vara betingat av en eller flera faktorer, t.ex. slutlönen. Återbäringen är däremot inte bestämd i försäkringsavtalet. Traditionell livförsäkring får meddelas av såväl vinstutdelande som icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar.

Fondförsäkring är en försäkring där försäkringstagaren bestämmer i vilka fonder hans eller hennes premier skall placeras. Försäkringens värde är kopplat till värdet på andelarna i de fonder försäkringstagarna valt och försäkringsbolaget lämnar i normalfallet inte någon garanti för hur stora utbetalningarna kommer att bli. Fondförsäkringsavtalet innehåller dock givetvis vissa försäkringsmoment. Den fondanknutna ersättningen kan t.ex. vara kombinerad med belopp utöver det aktuella fondandelsvärdet som utbetalas vid den försäkrades dödsfall.

Fondförsäkring kan meddelas av samtliga företagsformer som förekommer på försäkringsmarknaden utom understödsföreningar.

4.1.4 Närmare om livförsäkring

Ett livförsäkringsavtal ger försäkringstagaren vissa fordringsrättigheter gentemot försäkringsgivaren – rättigheter vars storlek varierar beroende på framtida osäkra händelser. En försäkrings värde är således förknippat med osäkerhetsfaktorer kring bl.a. den försäkrades hälsotillstånd och livslängd. Denna s.k. försäkringsrisk är i sin tur kopplad till sannolikheten för att utbetalningar måste göras och under hur lång tid så skall ske. Själva kärnan i försäkringsinstitutet är den ansamling och delning av

risker (riskpoolning) som sker i ett kollektiv av försäkringstagare – någonting som särskiljer försäkring från andra sparformer. Försäkringsrisken påverkar försäkringsavtalets reella värde för både försäkringstagaren och försäkringsbolaget under avtalets löptid. I icke-vinstutdelande bolag blir fördelningen av risk och avkastning en fråga mellan den enskilde försäkringstagaren och det övriga kollektivet av försäkringstagare, representerade av bolaget. I vinstutdelande bolag kan fördelningen, beroende på hur försäkringsavtalen är utformade, också bli en fråga mellan aktieägarna i bolaget och försäkringstagarna.

I den mån fördelningen avgörs inom kollektivet är försäkringsavtalet att betrakta som en form av solidaritetskontrakt. Ett antal personer har ömsesidigt lovat att ersätta de inom gruppen som drabbas av en viss framtida händelse av osäker natur. Bli kostnaderna lägre än beräknat tillförs överskottet det övriga kollektivet. Gäller det omvända skjuter det övriga kollektivet till det som fattas. För att riskutjämningen skall fungera bestäms premierna i förskott med hänsyn till de osäkerhetsfaktorer som anges i försäkringsavtalet. Premiernas storlek kommer att bero på vilka förväntningar som vid avtalstillfället finns kring de angivna osäkerhetsfaktorernas storlek.

För individen kommer osäkerhetsfaktorerna att variera under avtals-tiden – både över tid och i förhållande till vad som vid avtalstillfället förväntades vid varje given tidpunkt. Detta påverkar naturligtvis inte avtalsvillkoren i sig, utan får i stället genomslag på den riskdelning som förväntas inom försäkringstagarkollektivet. Om avtalet däremot avbryts i förtid måste en ny värdering göras utifrån avtalsvillkoren. Uppskattningen av osäkerhetsfaktorernas storlek kommer vid en sådan värdering att variera över avtalets löptid beroende på vad sannolikheten vid värderingstillfället är för att de försäkrade händelserna kommer att inträffa.

En hälsoförsämring uppstår ofta gradvis under en försäkringstagares livstid. För att kunna säkerställa en fungerande riskdelning är därför livförsäkringsavtalen vanligen långa. Vid korta avtalstider skulle en försäkringsgivare kunna ändra sitt urval och då välja bort försäkrade som fått försämrad hälsa. Försäkringstagaren skulle i sådana fall riskera att stå utan försäkringsskydd när det faktiskt behövs, dvs. hamna i s.k. försäkringsnöd. Omvänt gäller att försäkringstagare med bättre hälsa än normalt skulle välja att lämna ett försäkringskollektiv i större utsträckning än sådana med sämre hälsa. Det s.k. moturval som då uppstår får negativa konsekvenser för den kollektiva riskdelningen. Långa avtalstider, där avtalet inte utan kostnader kan brytas, kan därför sägas vara en förutsättning för att försäkringstagarna skall kunna erhålla ett långsiktigt och bärkraftigt skydd. I det fall ett sådant avtal kan brytas av en part måste avgifter säkerställa att kvarvarande försäkringstagare inte hamnar i ett underfinansierat bestånd.

4.1.5 Olika former av livförsäkringar

Livförsäkringar kan delas upp i *riskförsäkringar* och *försäkringar med sparmoment*, beroende på försäkringsavtalets konstruktion. Försäkringen kan även vara en *kombination* av sparandeförsäkring och riskförsäkring.

Vid avtalstidpunkten vilar emellertid inte denna klassificering på en bedömning av om utbetalningar från försäkringen faktiskt kommer att ske i framtiden eller för hur lång tid – någonting som inte går att förutsäga med säkerhet förrän i efterhand. Vad som i stället är relevant är vilket *syfte* försäkringen har.

I en försäkring med sparmoment är syftet att premierna som betalas in förr eller senare skall betalas ut, med tillägg för eventuell avkastning. En ren riskförsäkring syftar däremot enbart till att åstadkomma skydd mot risken för att en viss händelse inträffar under avtalstiden.

Avsikten med pensionssparande är att jämna ut konsumtionen över livstiden genom att föra över resurser från yrkesverksamma år till pensionsåren. Det är därför naturligt att pensionssparandet sker i försäkringar med sparmoment.

Sparandet i försäkring kan även som nämnts knytas till två andra komponenter, dödsfalls- och livsfallsförsäkring, vilka också kan kombineras. I båda fallen kan ett sparmål finnas. Sättet att uppnå målet varierar dock beroende på avtalets konstruktion. För en livsfallsförsäkring syftar sparandet i princip till att utbetalning skall ske till den person som har tecknat försäkringen, medan utbetalning från en dödsfallsförsäkring skall göras till en insatt förmånstagare.

Dödsfallsförsäkring

En dödsfallsförsäkring skyddar som nämnts mot de ekonomiska konsekvenserna av att den försäkrade dör tidigt. Utbetalningarna sker till en utvald förmånstagarbetskrets och kan utformas antingen som engångsbelopp eller som periodiska, tidsbegränsade utbetalningar.

Huruvida försäkringen skall ses som en ren riskförsäkring, dvs. som en försäkring helt utan sparmoment, beror på hur den har utformats. För det fall att utbetalning endast skall ske om den försäkrade avlider före en viss ålder är det fråga om en ren riskförsäkring, eftersom avtalet förlorar allt värde om försäkringsfall aldrig inträffar. Är avtalets innehåll däremot sådant att utbetalning skall ske oavsett när dödsfallet inträffar ingår däremot ett sparmoment i försäkringen.

Livsfallsförsäkring

En livsfallsförsäkring skyddar som tidigare nämnts mot de ekonomiska konsekvenserna av ett långt liv. Den bidrar till försörjningen när den försäkrade lever längre än vad som förväntades vid avtalstidpunkten. Syftet med att knyta pensionssparandet till en sådan försäkring är således att få garantier för en rimlig inkomst och konsumtionsnivå även om man uppnår en hög ålder. Ett sparande i försäkring för pensionsändamål har därför ofta ett framträdande livsfallsmoment.

Eftersom utbetalningarna har en beloppsmässig koppling till de premier som betalats in är det fråga om en försäkring med sparmoment. Den försäkrades död kan dock medföra att utbetalningarna aldrig påbörjas eller att de upphör innan tillgodohavandet har förbrukats. Här finns en osäkerhetsfaktor som aldrig i förväg kan anges till en viss storlek.

Enligt försäkringsavtalet skall utbetalningen påbörjas vid en viss ålder, om den försäkrade då lever. Avtalet kan antingen ge rätt till utbetalningar av enstaka karaktär eller till periodiska utbetalningar för en viss tid eller under den återstående livstiden. Om den försäkrade skulle avlida dessförinnan, och inte har förordnat att en förmånstagare skall träda in vid dödsfall, övergår det försäkringsvärde som belöper på den avlidne till övriga försäkringstagare i form av s.k. arvsvinster. Detsamma gäller om den försäkrade avlider under påbörjad utbetalningsperiod.

Systemet med arvsvinster innebär att livsfallsförsäkringen finansieras gemensamt av försäkringstagarna. En uppskattning av deras storlek baseras på bolagets – vid varje tidpunkt – gällande antaganden om dödlighet. En förmögenhetsomfördelning sker således mellan sådana försäkringstagare som avlider tidigare än förväntat och sådana som lever längre än förväntat.

Arvsvinster beaktas redan i premieberäkningen och därefter i beräkningen av försäkringstekniska avsättningar och garanterat värde. Tillägg kan sedan göras under försäkringstiden för ytterligare, erfarenhetsbaserad arvsvinst.

Kombinerade dödsfalls- och livsfallsförsäkringar

I försäkringsavtal kombineras ofta dödsfallsrisker och risker för lång levnad. Ett exempel är den s.k. sammansatta kapitalförsäkringen, där försäkringsbeloppet betalas ut när den försäkrade uppnår en viss ålder eller avlider dessförinnan. Exempelvis kan en livsvarig utbetalning till den försäkrade kombineras med en periodisk ersättning till efterlevande make eller barn vid den försäkrades dödsfall före en viss ålder. En sådan försäkring ändrar därmed karaktär från dödsfallsförsäkring till livsfallsförsäkring (livränta) under försäkringstiden. I båda fallen syftar sparandet dock till att utbetalning alltid skall ske, oavsett om mottagaren i slutändan blir den försäkrade och/eller de efterlevande. Försäkringen innehåller således ett sparmoment.

4.2 Tidigare behandling av flytträttsfrågan

Den senaste stora översynen av regelverket för försäkringsverksamhet gjordes i samband med *försäkringsrörelsereformen* (prop. 1998/99:87). Syftet med reformen var att underlätta produktutveckling och konkurrens samt att ge försäkringstagarna ett ökat skydd genom bl.a. bättre information och en tydligare gränsdragning mellan aktieägarnas och försäkringstagarnas kapital. Förslagen innebar en modernisering av rörelsereglerna och en renodling av tillsynen över svenska försäkringsbolag.

I den utredning som föregick försäkringsrörelsereformen, *Försäkringsutredningen*, ingick som en del att överväga regler som ger försäkringstagarna rätt att flytta en livförsäkring från ett bolag till ett annat. Det var främst försäkring med ett inbyggt sparmoment som avsågs. I samband med behandlingen skulle de problem som kan uppstå med bl.a. krav på hälsoprövning belysas samt de skattemässiga förutsättningarna och de civilrättsliga aspekterna klarläggas (dir. 1990:56).

I sitt slutbetänkande fann utredningen att en flytträtt visserligen kunde ses som ett medel att förbättra konkurrensen och försäkringstagarnas valfrihet på livförsäkringsområdet. Mot detta ställdes dock en rad andra argument upp. Utredningen pekade bl.a. på svårigheten att fastställa ett rimligt värde på traditionellt livförsäkringssparande, den negativa påverkan på försäkringsbolagens avkastning som kunde bli följden av att premierna måste placeras i mer likvida tillgångar samt det ingrepp i avtalsfriheten som tvingande bestämmelser skulle innebära. Sammanfattningsvis menade utredningen att en lagfäst rättighet att flytta tillgodohavandet i en livförsäkring till en annan försäkringsgivare kunde medföra sådana komplikationer och så stora extra kostnader, i sista hand för försäkringstagarna, att nackdelarna knappast uppvägdes av de fördelar som reglerna kunde tänkas ha från konkurrenssynpunkt. Slutsatsen blev därför att en sådan lagfäst flytträtt inte borde införas, varken för nya eller äldre avtal.

Utredningen föreslog i stället en ändring i skattelagstiftningens regler rörande återköp. Bestämmelserna föreslogs ändras så att en försäkringstagare som enligt avtalsvillkoren har möjlighet att flytta sin försäkring skulle kunna byta försäkringsgivare utan att hindras av skattemässiga inskränkningar av återköpsrätten (se SOU 1995:87 s. 201–206). Sådana inskränkningar fanns vid denna tidpunkt avseende livförsäkringar som skattemässigt definieras som pensionsförsäkring.

Genom försäkringsrörelsereformen beslutades regler i huvudsak i enlighet med utredningens förslag och på de skäl som utredningen anfört. Från och med den 1 januari 2000 blev det således möjligt att utan skattekonsekvenser flytta värdet av en pensionsförsäkring till en annan försäkring meddelad av samma eller annan försäkringsgivare, under förutsättning att även den nya försäkringen uppfyller den skatterättsliga definitionen av pensionsförsäkring. Kriterierna härför återfinns numera i 58 kap. 4–16 §§ IL. Möjligheten till en sådan flytträtt, liksom de närmare villkoren för denna rätt, skulle dock även fortsättningsvis enbart regleras i försäkringsavtalet (se prop. 1998/99:87 s. 325–329). För att försäkringstagaren skall kunna utnyttja möjligheten att flytta utan skattekonsekvenser krävs sålunda att parterna har avtalat om detta.

För livförsäkringar som inte faller under skattereglernas definition av pensionsförsäkring – kapitalförsäkringar – innebar den nya regleringen däremot inte någon förändring, eftersom det inte sedan tidigare fanns några skatterättsliga inskränkningar av rätten att återköpa sådan försäkring. Detta innebär att ett återköp av en kapitalförsäkring kan ske utan att detta följs av en flytt av försäkringens värde. För att ett återköp över huvud taget skall medges gäller dock även i dessa fall att parterna har avtalat om detta.

Finansmarknadsutredningen anförde i sitt betänkande Finanssektorns framtid (SOU 2000:11) att försäkringstagarnas begränsade möjligheter att flytta sitt pensionssparande skapar inlåsnings effekter som är skadliga för konkurrensen och på sikt även för försäkringstagarna. Det gäller såväl möjligheterna att flytta pensionssparandet mellan olika försäkringsbolag som möjligheten att flytta mellan olika former av pensionssparande. Försäkringstagarna skulle därför tjäna på förbättrade flyttmöjligheter, vilket skulle öka konkurrensen och sannolikt också intresset från utländska bolag att erbjuda dessa tjänster. Utredningen föreslog därför att

regeringen borde överväga tvingande regler för att underlätta återköp och flytt av pensionsförsäkringar både mellan bolag och mellan olika former av långsiktigt sparande; som ett första steg i vart fall för nytecknade försäkringar (se SOU 2000:11 s. 234).

I samband med försäkringsrörelserformen anfördes att det fanns skäl att understryka att frågan om en reglering av flytträtt kunde väckas på nytt om oacceptabla hinder för spararnas rörlighet mellan försäkringsgivarna ställs upp (prop. 1998/99:87 s. 327). I regeringens skrivelse Staten och den finansiella sektorn (skr. 2002/03:141 s. 33) sade sig regeringen stå fast vid denna inställning och uttalade att man noga följer utvecklingen på området.

4.3 Översiktligt om möjligheter till återköp och flytt i dag

Efter ändringen av skattereglerna har ett flertal livförsäkringsbolag börjat erbjuda avtal om pensionsförsäkring med flytträtt. Den flytträtt som förekommer avser en rättighet för försäkringstagare att begära en omedelbar överföring av försäkringens värde till ett nytt försäkringsavtal hos samma eller annan försäkringsgivare, enligt de villkor som parterna kommer överens om. Av denna konstruktion följer att villkoren för överföringen måste definieras i försäkringsavtalet. För försäkringar som skatterättsligt definieras som kapitalförsäkringar behöver ett återköp visserligen inte åtföljas av en flytt, men om en försäkringstagare vill flytta en sådan försäkring krävs att flytten föregås av ett återköp. Detta innebär således att möjligheten till återköp anger ramarna för när en sådan försäkring kan flyttas.

Det fanns tidigare ingen reglering som gav en försäkringstagare en ovillkorlig rätt att återköpa en försäkring. Nu följer emellertid av 11 kap. 5 § i FAL att försäkringstagaren när som helst får säga upp en individuell personförsäkring och, om inte annat följer av försäkringens art eller skattelagstiftningen, få denna återköpt. Det är här fråga om försäkringar med sparmoment som kan åsättas ett positivt tekniskt återköpsvärde och där det är säkert att försäkringsfallet förr eller senare kommer att inträffa. Det typiska fallet är vid sammansatt kapitalförsäkring, där försäkringsbeloppet betalas ut när den försäkrade uppnår en viss ålder eller avlider dessförinnan. Livränteförsäkring, där den försäkrades eller den medförsäkrades död kan medföra att utbetalningarna aldrig påbörjas eller att de upphör innan tillgodohavandet har förbrukats, omfattas däremot inte av återköpsregeln i försäkringsavtalslagen. Återköp av en sådan försäkring brukar inte heller medges annat än i undantagsfall.

De förutsättningar för återköp och överföring av olika typer av försäkringar som normalt gäller på försäkringsmarknaden i dag kommenteras översiktligt nedan (se närmare i Finansinspektionens rapport om flytträtt för sparande i pensionsförsäkring – kartläggning och förslag, Fi 2006:16).

Vid dödsfallsförsäkringar där utbetalning skall ske oavsett när dödsfallet inträffar, dvs. dödsfallsförsäkringar med sparmoment, är återköp och överföring normalt möjlig eftersom det i dessa fall är säkert att en utbetalning förr eller senare skall ske, även om tidpunkten är osäker.

För denna kategori försäkringar är det emellertid viktigt att de försäkrade som har god hälsa stannar kvar i bolaget för att inte risken i kollektivet skall bli för hög. Det är ett bland försäkringsbolag välkänt moturvalsproblem att de försäkrade själva efter positiva besked om sin hälsa väljer att avstå försäkringen. Olika villkorskonstruktioner i försäkringsavtalen används därför för att hindra moturval, exempelvis låga värden och åldersbegränsningar.

Vid fastställandet av ett värde för en dödsfallsförsäkring med sparmoment gäller generellt att värdet ökar när den försäkrade får sämre hälsa, eftersom sannolikheten för ett dödsfall då blir större. Dessutom kan ersättningsbeloppen variera beroende på när dödsfallet sker.

Särskilt om förtida uttag av livsfallsförsäkringar

Vid livsfallsförsäkringar, som exempelvis livränteförsäkringar, brukar återköp eller överföring mera sällan medges, eftersom den försäkrades död kan medföra att utbetalningarna aldrig påbörjas eller att de upphör innan den försäkrades tillgodohavande har förbrukats.

Här är prövningen av rätten till förtida uttag således beroende av försäkringstagarens hälsotillstånd. För att riskpoolningen i ett kollektiv av livränteförsäkringar skall fungera är det väsentligt att de som får sämre hälsa eller är på väg att avlida inte avbryter avtalet. Om så sker går den försäkrade gruppen miste om de arvsvinster som är nödvändiga i systemet för att betala dem som lever längre än förväntat. Försäkringsavtal i form av livräntor är därför i regel aldrig återköps- eller överföringsbara. Vid synnerliga skäl kan emellertid återköp eller överföring medges, dock först efter en fullständig hälsoprövning och läkarundersökning.

Även vid livsfallsförsäkring är värdet således beroende av den försäkrades hälsotillstånd. Till skillnad från vad som är fallet vid dödsfallsförsäkring minskar dock värdet av försäkringen om hälsotillståndet försämras.

Särskilt om förtida uttag av kombinerade dödsfalls- och livsfallsförsäkringar

Kombinerade produkter av typen sammansatt kapitalförsäkring, där försäkringsbeloppet betalas ut när den försäkrade uppnår en viss ålder eller avlider dessförinnan, är ett typiskt fall då återköp eller överföring normalt tillåts eftersom det i dessa fall framstår som säkert att en utbetalning skall göras förr eller senare.

Vid fastställandet av värdet för sådana försäkringar måste beaktas att ersättningsbeloppen kan vara olika bestämda beroende på om utbetalningen kan beräknas ske till den försäkrade vid en bestämd ålder eller till efterlevande dessförinnan.

4.4 Återköp och flytt – allmänt om principer vid beräkning av värde och kostnader

4.4.1 Värde

Villkoren i försäkringsavtalen för återköp och överföring av såväl fondförsäkring som traditionell livförsäkring utgår normalt från det värde som löpande kommuniceras till försäkringstagarna, minskat med avgifter av olika slag. Generellt sett är återköp och överföring i dag vanligast vid fondförsäkring. En förklaring är att de finansiella överväganden som krävs för denna kategori är enklare än för traditionell livförsäkring, där det inte finns en direkt koppling mellan de tillgångar bolaget har och försäkringstagarens tillgodohavande i försäkringen. Det värde som försäkringsbolaget kommunicerar till försäkringstagarna motsvaras beträffande fondförsäkring av värdet på de fondandelar som bolaget innehar för försäkringstagarens räkning och för traditionell livförsäkring av ett garanterat jämte ett icke-garanterat värde.

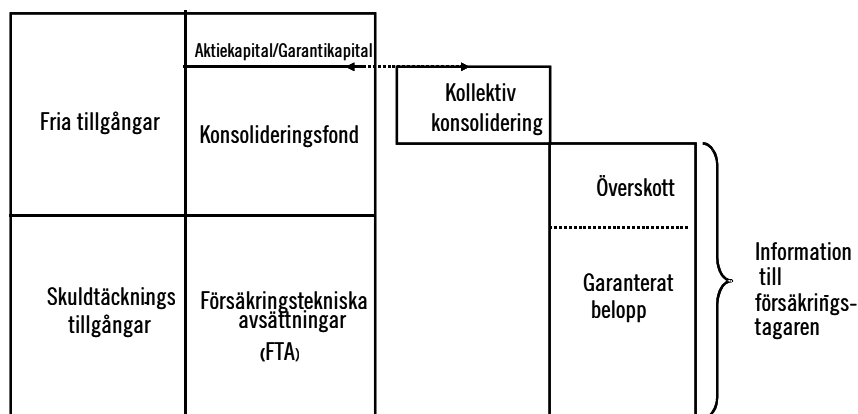
I ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag består försäkringarnas icke-garanterade värde av s.k. villkorad återbäring, medan det i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag i huvudsak består av preliminärt fördelade överskott. I vinstutdelande bolag skall en direkt koppling mellan försäkringsavtalet, försäkringens icke-garanterade del och bolagets balansräkning finnas.

I icke-vinstutdelande försäkringsbolag fördelas överskottet mellan försäkringstagarna i huvudsak enligt den s.k. retrospektivreservmetoden. Metoden innebär en utjämning över tiden av försäkringens värdetillväxt och det är ovanligt att det i avtalet regleras hur och när överskottsmedel skall fördelas till försäkringstagarna. Metoden syftar till att minska risken för att försäkringarnas värde skall behöva sättas ned kort innan försäkringsutbetalningen skall påbörjas.

Till skillnad från vinstutdelande livförsäkringsbolag sammanfaller inte värdet på de överskott som kommuniceras till enskilda försäkringstagare i icke-vinstutdelande bolag med de överskottsmedel som redovisas i den s.k. konsolideringsfonden i försäkringsbolagets balansräkning. Det garanterade beloppet, som följer av avtalsvillkoren, kan också vara lägre eller högre än den avsättning försäkringsbolaget gör i balansräkningen för avtalet. Värdet av de tillgångar som bolaget har för försäkringstagarnas räkning kan alltså vara högre eller lägre än det samlade försäkringsvärdet, dvs. summan av de garanterade beloppen och de preliminärt fördelade överskotten som har kommunicerats till försäkringstagarna. Skillnaden däremellan utgör den s.k. kollektiva konsolideringen.

Om bolagets kollektiva konsolidering är positiv är de värden som kommuniceras till försäkringstagarna mindre än värdet av de tillgångar som försäkringens värde svarar mot. Om bolagets kollektiva konsolidering däremot är negativ gäller det omvända, dvs. det värde som kommuniceras till försäkringstagarna är större än motsvarande tillgångar.

Figur 1: Jämförelse mellan balansräkningen och det värde som Prop. 2006/07:26 kommuniceras till försäkringstagarna.

För försäkringar vars värde beräknas över tiden med retrospektiv-reservmetoden är det ofta fråga om att rimligt rättvist fördela bolagets faktiska kostnader på de enskilda försäkringsavtalen. Vid återköp eller överföring av en försäkring kan det inträffa att det kommunicerade värdet är högre än värdet av tillgångarna som belöper på försäkringsavtalet. En avgift (anpassning av värdet) tas då normalt ut som åtminstone motsvarar denna skillnad.

Vilket värde en försäkring skall sättas är beroende av en prövning av sannolikheten för att utbetalning skall ske. Vid en sådan prövning uppkommer också frågan om vilket belopp utbetalningarna i så fall skulle uppgå till. Utgångspunkten är att värdet inte skall överstiga det belopp försäkringstagarna hade varit berättigade till om de hade stannat kvar i det befintliga försäkringsavtalet, med avdrag för kostnader hänförliga till detta. Även i sådana fall är bedömningen således beroende av avtalets konstruktion och den försäkrades hälsotillstånd.

Osäkerheten om försäkringstagarnas egentliga hälsotillstånd innebär att det är först i efterhand som vissa försäkringar med säkerhet kan värderas. Bedömningen av försäkringstagarens hälsotillstånd vid tidpunkten för det förtida uttaget får således för dessa försäkringar stor betydelse för förmögenhetsfördelningen mellan flyttande och kvarvarande försäkringstagare. En ensidig rättighet för försäkringstagarna att avbryta avtalet i förtid, med det informationsövertag om det egna hälsotillståndet som de har gentemot bolagen, skulle i många fall omöjliggöra den riskutjämning som försäkringsinstitutet vilar på. Risk finns för moturval, vilket skulle kunna få till följd att vissa försäkringskollektiv till övervägande del skulle komma att utgöras av personer med bättre hälsa och omvänt.

Ett sätt för bolagen att lindra eventuella negativa konsekvenser av ett återköp eller en överföring är att kräva hälsoprövning för vissa försäkringar, för att på så sätt närmare kunna värdera den avflyttande försäkringstagarens hälsotillstånd.

Villkoren kan också bestämmas så att kompensation ges för minskade stordriftsfördelar. Detta gäller inte enbart de fördelar som uppstår när fasta kostnader slås ut på flera försäkringstagare, utan även den skalekonomi som uppnås genom att den genomsnittliga risken i ett

4.4.2 Kostnader

Principer för fördelning

Försäkringsrörelselagstiftningen innehåller regler som ställer krav på styrelse och ledning att behandla försäkringstagarna rättvist. Detta innebär att villkoren för ett återköp eller en överföring måste konstrueras så att kvarvarande försäkringstagares rätt inte försvagas.

För försäkringsavtal som meddelats före den 1 januari 2000 gäller den s.k. skälighetsprincipen, om den inte har avtalats bort. Skälighetsprincipen omfattar premier, kostnader och övriga försäkringsvillkor utöver premier samt skadereglering. Den innebar ett krav på lika-behandling av försäkringstagare och fick därför betydelse för prissättning och produktutformning vid såväl nyteckning som vid bestämmande av värde.

I samband med försäkringsrörelserenformen avskaffades skälighetsprincipen. Däremot infördes beträffande försäkringstagarnas rätt till överskott den s.k. kontributionsprincipen. Enligt principen, som framgår av 12 kap. 6 § försäkringsrörelselagen (1982:713, FRL), skall överskottet i ett försäkringsbolag fördelas mellan försäkringstagarna utifrån deras respektive bidrag till överskottet. Detta förutsätter dock att inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller bolagsordningen.

För försäkringsbolag gäller vidare enligt de s.k. associationsrättsliga generalklausulerna att styrelse eller bolagsstämman inte får fatta beslut som ger otillbörliga fördelar åt aktieägare, garantier, delägare eller andra till nackdel för bolaget, andra aktieägare, delägare eller garantier, se 8 kap. 15 § och 9 kap. 19 § FRL. Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2004 utvidgades tillämpningsområdet till att också avse försäkringstagare som på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen (se prop. 2003/04:109). De nya reglerna innebär att inga otillbörliga fördelar får ges till sådana enskilda försäkringstagare.

Sammantaget innebär vad som nu sagts att styrelsen och ledningen i ett försäkringsbolag måste göra en bedömning av såväl prissättningen i förhållande till nyteckningsrisken som hur väl lämpad produktutformningen för nya avtal är med hänsyn till befintliga försäkringstagares intressen. Försäkringsbolagen måste därför ha erforderliga instrument för att kunna upprätthålla kontroll över att alla försäkringstagares intressen tillgodoses. Styrelsen och ledningen måste dessutom ha kontroll över riskerna i kapitalförvaltningen, men även över konsekvenserna för de försäkringstagare som väljer att inte utnyttja möjligheten till återköp eller överföring.

Vilka kostnader uppstår?

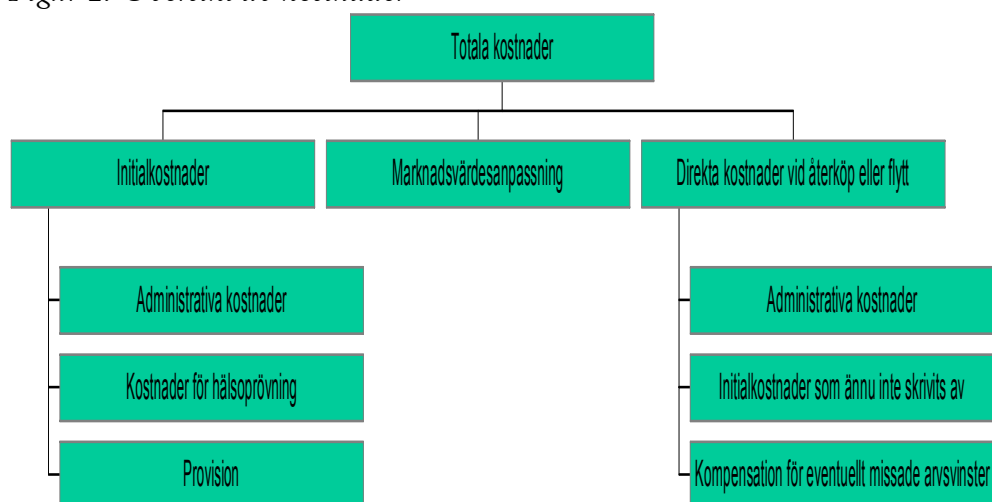
När ett försäkringsavtal upphör i förtid, på grund av att försäkringsavtalet återköps eller överförs, uppstår kostnader för försäkringsbolaget.

Problematiken kring dessa kostnader är mest framträdande beträffande icke-vinstutdelande livförsäkringsbolag, där det är försäkringstagarna kollektivt som via konsolideringsfonden i allt väsentligt svarar för bolagets riskkapital. Problem kan emellertid även i mindre utsträckning uppstå i fondförsäkring och i vinstutdelande livförsäkringsbolag i de fall där kostnadsuttaget inte är individualiserat.

Som framgått av tidigare beskrivning av retrospektivreservmetoden kan det vid ett återköp eller överföring av en försäkring också inträffa att det kommunicerade värdet är högre än värdet av tillgångarna som belöper på försäkringsavtalet. En anpassning av värdet sker då normalt som åtminstone motsvarar denna skillnad.

Vid tidpunkten för det förtida uttaget kan de specifika direkta kostnader som uppstår delas in i administrativa styckeavgifter för den faktiska återköps- eller överföringsrutinen, ännu inte amorterade anskaffningskostnader samt eventuella arvsvinster som går förlorade. Ur ett riskutjämningsperspektiv är risken för en förlust av framtida arvsvinster i livsfallförsäkringar så svårhanterlig att sådana försäkringar vanligtvis inte kan återköpas eller överföras. Försäkringstagaren som flyttar får också räkna med att på nytt bära de initialkostnader som uppstår i det mottagande bolaget.

Figur 2: Översikt av kostnader

De administrativa kostnaderna uppstår eftersom avgivande försäkringsbolag måste ha en fungerande administration för att kunna hantera återköp och överföring. När en flytt är aktuell måste avgivande försäkringsbolag också säkerställa att försäkringsavtal om pensionsförsäkring hos mottagande försäkringsbolag lever upp till de skattemässiga krav som ställs för att överföringen inte skall bli ogiltig.

Till detta kommer att möjligheten till återköp eller överföring i sig kan innebära kostnader. Inriktningen på ett försäkringsbolags kapitalförvaltning skall spegla bolagets åtaganden enligt försäkringsavtalen. Ju längre löptid försäkringsavtalen förväntas ha desto mer illikvid eller långsiktig placeringsstrategi kan försäkringsbolaget välja. Om de försäkringar som bolaget meddelat inte kan återköpas eller överföras eller om avtalet endast medger begränsade möjligheter till förtida uttag, kan tidpunkten för de förväntade utbetalningarna förutsägas med god precision – något som innebär att försäkringsbolagets tillgångar kan

realiseras med god framförhållning och med – i detta avseende – optimal avkastning. Plötsligt uppkommande likviditetsbehov vid ogynnsamma tidpunkter kan då undvikas.

Hur fördelas kostnaderna?

När ett försäkringsavtal upphör i förtid uppstår som nämnts kostnader för försäkringsbolaget. Utöver direkta kostnader drabbas försäkringsbolaget också av uteblivna framtida intäkter av olika slag, vilka hade kommit bolaget till del om avtalet hade fullföljts.

Kostnaderna drabbar olika subjekt beroende på vilken bolagsform som verksamheten bedrivs i. I vinstutdelande livförsäkringsbolag kan kostnaderna av ett förtida uttag belasta det egna kapitalet, och därmed aktieägarna, men kan också slå mot försäkringstagarna, beroende på hur riskfördelningen mellan aktieägare och försäkringstagare har reglerats i försäkringsavtalet. I icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag får kvarvarande försäkringstagare bära kostnaderna av att försäkringsavtal upphör i förtid.

De kostnader, eller bortfall av framtida intäkter, som uppstår för bolaget av ett förtida uttag kan täckas av avgifter. Dessa avgifter, som minskar det utbetalda beloppet, fördelas i förväg mellan försäkringstagare med försäkringsavtal som innehåller en rätt till återköp eller överföring eller övervältras i efterhand på andra försäkringstagare.

Det finns tre principiellt olika angreppssätt för att fördela de kostnader som rätten till återköp eller överföring medför.

1. Omedelbar kompensation: Försäkringstagaren får betala för de kostnader som uppstår genom ett avdrag från det utbetalda beloppet vid återköp eller överföring. Ett sådant angreppssätt möjliggör en generell rätt till återköp eller överföring för hela försäkringsbeståndet utan att det uppstår negativa effekter för kvarvarande försäkringstagare och utan att avgifter för rätten till förtida uttag behöver tas ut i förväg. Kostnaderna drabbar i stället dem som utnyttjar denna rätt.
2. Ingen kompensation och uppdelning av bestånd: För att säkerställa rättvisa mellan försäkringstagare som har rätt till återköp eller överföring och de som saknar en sådan, delas beståndet upp i två delar. Försäkringstagarna själva får välja en produkt med eller utan rätt till förtida uttag. I sådana fall belastar kostnaderna för uttaget enbart det kollektiv som har rätt till återköp eller överföring. Avgifter, placeringsstrategi och fördelning av överskott kan anpassas för respektive kollektiv. En sådan ordning kan dock vara förknippad med betydande praktiska problem.
3. Löpande kompensation utan uppdelning av bestånd: En löpande avgift dras från försäkringstagarnas tillgodohavanden. Kunderna väljer avtal med eller utan rätt till återköp eller överföring mot en högre eller lägre avgift. Portföljen behöver inte delas upp och en gemensam placeringsstrategi och återbäringsränta kan bibehållas. Sannolikt krävs dock en reservering för kommande kostnader för

Det är främst avgifter (det första av de tre angreppssätten) som används i de försäkringsbolag som meddelar försäkringsavtal både med och utan möjligheter till återköp och överföring. För fondförsäkringsavtal skiljer sig avgifterna åt mellan bolagen. Några bolag erbjuder fri rätt till återköp eller överföring. Andra bolag tar enbart ut en fast avgift. Övriga bolag använder sig av en avgift som helt eller delvis är relaterad till fondvärdet och som normalt representerar delar av de försäljningsprovisioner som ännu inte har amorterats.

Avgifter för återköp och överföring kan även vara utformade som en procent av försäkringens värde eller vara fasta. Avgifterna och/eller eventuella avdrag vid ett förtida uttag minskar vanligtvis ju längre tid som förflutit sedan avtalet tecknades. De olika konstruktionerna speglar de administrativa kostnaderna för återköpet eller överföringen, men även de initiala anskaffningskostnaderna. Skälet är att försäkringsbolagen vill kompensera sig för de initiala kostnader – huvudsakligen provisioner – som de haft. Under en första period efter avtalstidpunkten finns därför oftast endast en rätt till partiellt uttag, dvs. en möjlighet att utfå en del av försäkringens aktuella värde.

Närmare om försäkringsbolagens villkor vid flytt av sparande i pensionsförsäkring, se kartläggningen i tidigare nämnd rapport i ämnet från Finansinspektionen (Fi 2006:16, s. 30–46).

4.5 Prissättning av och villkoren i det nya avtalet

I det mottagande bolaget är det normalt av vikt att det nya försäkringsavtalet prissätts på ett sådant sätt att befintliga försäkringstagare eller aktieägare kompenseras för den marginalrisk som avtalet medför. I icke-vinstutdelande försäkringsbolag finns det annars en risk att befintliga försäkringstagare får stå för försäkringsbolagets expansionskostnader.

I praktiken kan riskbedömningen visserligen leda till att ett bolag inte är villigt att ta emot det flyttande kapitalet eller att spararen finner de erbjudna villkoren oacceptabla. Det mottagande bolaget kan nämligen ha skäl att göra en annan bedömning vid premieberäkningen än vad det avgivande bolaget gjorde vid beräkningen av värdet vid det förtida uttaget. Av samma skäl kan det mottagande bolaget tänkas ställa upp andra krav, exempelvis att den presumtive försäkringstagaren genomgår samma typ av hälsoprövning som vid annan nyteckning. Det står också bolagen fritt att besluta vilken fördelning mellan garanti och överskott som det mottagna kapitalet skall svara mot.

4.6 Internationella förhållanden

4.6.1 Allmänt

Utöver bestämmelser avseende återköp av försäkringar och i vissa fall krav på överflyttning av tjänstepensionsmedel vid byte av arbetsgivare är en reglering av flytträtt sällsynt internationellt. I Norge finns dock ett

komplett regelverk som även inkluderar andra villkor för flytträtt som exempelvis tak för vilka avgifter som får tas ut.

Vid återköp i andra länder motsvaras försäkringens värde normalt endast av vad som har garanterats i försäkringsavtalet. För icke-garanterade medel ges däremot oftast ingen kompensation. Förhållandet uppvägs dock av att en större andel av försäkringens förväntade slutvärde ingår i de garanterade medlen i de utländska försäkringarna än vad som är fallet i Sverige. Den svenska återbäringstekniken med s.k. slutåterbäring påminner om den i Storbritannien och motsvarar vad som där benämns ”terminal bonus”. I Storbritannien förlorar försäkringstagaren vid återköp rätten till terminal bonus, som ofta utgör en avsevärd del av försäkringskapitalet. Där kombineras dock slutåterbäringen med en årlig garanterad höjning av försäkringsbeloppet (”reversionary bonus”). Förhållandena är därför inte direkt jämförbara med dem i Sverige.

4.6.2 Norge

I Norge finns sedan år 1991 en lagfäst rätt för en livförsäkringstagare att säga upp ett försäkringsavtal för överföring av avtalet med alla tillhörande medel till ett annat livförsäkringsbolag. Flytträtten gäller för såväl individuell försäkring som grupplivförsäkring och annan kollektiv livförsäkring. Flytträtten omfattar även försäkringar som meddelats innan regelverket trädde ikraft. För de äldre avtalen blev försäkringsbolagen vid ikraftträdande av reformen därför skyldiga att ändra försäkringsvillkoren så att det framgick att försäkringen kunde sägas upp för flyttning och vilka regler som gällde för detta.

Den norska flytträtten är kopplad till försäkringens garanterade värde, som för varje försäkring framgår av ett enskilt konto. Det garanterade värdet består dels av vad som ursprungligen garanterats i avtalet, dels av en årlig tilldelning av överskott i bolaget. I Norge tillämpas därmed en annan återbäringsteknik än i Sverige och rörelsen regleras i större utsträckning i lag.

Det är även möjligt för en försäkringstagare att, utan uppsägning av det ursprungliga avtalet, begära överföring av en del av försäkringsmedlen till en annan försäkringsgivare, dock under förutsättning att tillsynsmyndigheten i varje enskilt fall godkänner det.

Det norska Finansdepartementet har gett ut närmare föreskrifter om flytträtten. Föreskrifterna innebär bl.a. följande.

- Försäkringsmedlen skall överföras till en försäkring i motsvarande skattekategori som den ursprungliga försäkringen.
- Finns oåterkalleligt förmånstagarförordnande krävs förmånstagens godkännande.
- Det avgivande bolaget kan kräva att den försäkrade genomgår hälsoprövning vid uppsägningen.
- I det mottagande bolaget skall de överförda medlen användas till att säkra förmåner av samma art med samma fördelning av medel svarande mot garanterade förmåner och övriga förmåner.
- Pensionsåldern skall vara densamma i det nya avtalet.

- Sedan en försäkring sagts upp skall flytt som huvudregel ske inom en månad. Överstiger det belopp som skall överföras vissa bestämda belopp är fristen dock längre.
- Avgivande bolag har rätt till rimlig ersättning för kostnader som uppstår på grund av flyttningen. Avgiften får högst uppgå till 200 NOK avseende individuell livförsäkring och högst 5 000 NOK för kollektiv pensionsförsäkring.

Flytträtten är i sig oomstridd, men behovet av en viss översyn av det norska systemet har uppmärksamrats under de senaste åren.

En jämförelse mellan Sverige och Norge

Skillnaderna mellan den norska och den svenska lagstiftningen har påverkat hur försäkringsmarknaden ser ut i respektive länder. Den svenska produktutvecklingen har på senare år underlättats av att ordningen med s.k. försäkringstekniska grunder avskaffats. Grunderna, som tidigare utgjorde en del av avtalsinnehållet, kunde ändras även efter avtalets tecknande.

Ursprungligen krävdes Finansinspektionens godkännande av grunderna och av ändringar av dessa. I samband med Sveriges inträde i dåvarande EG upphävdes dock den ordningen, eftersom den stred mot EG-rättens förbud mot förhandsgodkännande av försäkringsvillkor (se prop. 1994/95:184 s. 124–128). Försäkringsbolagen gavs i ett första skede rätt att själva disponera över grunderna. Detta var dock en otillfredsställande lösning, eftersom försäkringsbolagen då i efterhand ensidigt kunde ändra avtalsinnehållet. I försäkringsrörelsereformen slopades därför kravet på grunder helt och ersattes med en ordning där samtliga rättigheter och skyldigheter mellan bolaget och försäkringsstagaren skall framgå *direkt av försäkringsavtalet*.

Även om Norges EES-anslutning innebär att en ordning liknande den tidigare svenska med att förhandsgodkännanden av försäkringsvillkor inte är tillåten, har den redan tidigare införda modellen för flytträtt inneburit att produktutbudet blivit mycket homogent. Den svenska modellen har däremot möjliggjort en ännu friare produktutveckling sedan ordningen med grunder avskaffades. Dessa skillnader mellan den svenska och den norska försäkringsmarknaden måste beaktas när förutsättningarna för en svensk flytträtt analyseras.

Ett livförsäkringsavtal löper som regel under en mycket lång tid. Under denna tid sker normalt väsentliga förändringar av såväl en försäkringstagares preferenser som omvärldsförutsättningarna – faktorer som var för sig eller tillsammans ofta är av betydelse för försäkringstagarens vilja att flytta sitt försäkringssparande. Exempel på sådana faktorer är bristande förtroende för nya ägare eller förvaltare av livbolagets tillgångar eller att ett bolags finansiella ställning försvagats i sådan utsträckning att det långsiktigt kan komma att påverka förutsättningarna för en god avkastning på sparade medel. Bland ytterligare sådana omständigheter kan nämnas att drastiska förändringar i de privatekonomiska förutsättningarna normalt leder till en vilja från försäkringstagarens sida att ändra riskprofilen i sparandet och att behov även kan finnas av att samla sitt pensionssparande i ett försäkringsbolag, särskilt när pensioneringen närmar sig. Sammantaget finns det således ett starkt konsumentskyddsintresse –främst i betydelsen konsumentnytta – att kunna återköpa eller flytta sitt försäkringssparande.

Tidigare har möjligheten att återköpa eller flytta värdet av en livförsäkring som skatterättsligt definieras som pensionsförsäkring varit ytterst begränsad. I samband med 1999 års försäkringsrörelserreform ändrades emellertid skattereglerna så att en flytt utan skattekonsekvenser av sådana försäkringar möjliggjordes. Rätten till flytt förutsätter dock att parterna – inom vissa ramar – träffat avtal om detta.

Nu, ett antal år efter reformen, kan det konstateras att vissa bolag hittills har avstått från att erbjuda pensionsförsäkringar med flytträtt eller erbjuder en sådan rätt endast beträffande ett begränsat urval försäkringar. I de fall flytträtt medges varierar villkoren stort mellan bolagen.

Principerna för fördelning av kostnader har i allmänna ordalag beskrivits i avsnitt 4.4.2. Närmare kan sägas att ett flertal bolag tar ut en administrativ avgift i samband med flytt. Vanligtvis är denna bestämd till ett fast belopp oberoende av storleken på det kapital som flyttas. Vissa bolag tar även ut en rörlig avgift i form av en procentsats av kapitalet. I något bolag tas enbart ut en rörlig avgift av sistnämnt slag. Vidare finns det bolag inom traditionell livförsäkring som dessutom justerar försäkringens återköpsvärde i de fall bolagets kollektiva konsolideringsnivå understiger en bestämd nivå – en s.k. konsolideringsberoende avgift. I vissa fall tas löptidsberoende avgifter ut – oftast i kombination med andra nämnda avgiftskategorier. Även andra avgiftskombinationer förekommer.

Det kan konstateras att avgiftsnivåerna är schablonartade och att de varierar avsevärt. I de fall det utgår en hög fast avgift blir denna framför allt betungande för den som vill flytta ett mindre kapital, medan en hög rörlig avgift blir betungande för den som vill flytta ett större kapital. Ett särskilt ofördelaktigt resultat för försäkringstagaren uppstår när dessa två avgiftsprinciper kombineras eller när någon av dessa principer kombineras med på visst sätt utformade löptidsberoende avgifter. Till detta kommer att några bolag justerar försäkringens återköpsvärde även i de fall då bolagets kollektiva konsolideringsnivå understiger en bestämd målnivå över 100 procent.

En bedömning av avgifternas skälighet vid återköp och överföring bör ha som utgångspunkt att försäkringstagaren skall få ut det belopp som han eller hon är berättigad till, dvs. de värden i försäkringsbolaget som försäkringen gett upphov till med avdrag för de kostnader som återköp orsakar för de övriga i försäkringstagarkollektivet. I det sammanhanget är det rimligt att utgå från en självkostnadsprincip omfattande del av såväl administrativa kostnader som initialkostnader som kvarstår mot försäkringstagaren. Vid en bedömning med dessa utgångspunkter står det klart att vissa av de tillämpade avgiftsnivåerna är ofördelaktiga för flyttande försäkringstagare. Som en kontrast till dessa höga avgiftsnivåer kan emellertid nämnas att nivån i vissa bolag i stället är mycket låg. I något fall gäller detta även traditionell livförsäkring.

Vad som nu sagts visar att det är komplicerat att utvärdera olika erbjudanden, eftersom konsekvenserna i form av de verkliga kostnaderna för flytt är svåra att överblicka och alternativen svåra att jämföra. Erbjuden flytträtt är i vissa fall oskäligt kostsam för flyttande försäkringstagare, vilket hämmar rörligheten på marknaden. Denna uppfattning delas av *Finansinspektionen* som i sitt remissyttrande över promemorian om flytträtt för försäkringssparande nämner att de villkor som erbjuds vid flytt ofta inte är särskilt förmånliga och att detta bl.a. gör att intresset för flytt kan bli lågt (se även Finansinspektionens rapport om marknadstillsyn 2006, Fi 2006:4 s. 56–64 och rapporten om flytträtt för sparande i pensionsförsäkring – kartläggning och förslag, Fi 2006:16). Å andra sidan kan alltför låga avgifter i traditionell livförsäkring missgynna försäkringstagarkollektivet. När bolag tar ut en mycket låg flyttavgift kommer nämligen stora delar av kostnaden för flytten att övervältras på kollektivet och flytten ske på dess bekostnad.

Till detta kommer att flytt av en försäkrings värde till ett annat försäkringsbolag är en omständlig procedur för försäkringstagaren. I många fall får han eller hon vänta i två, tre månader på överföringen av värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs för att en flytt skall kunna komma till stånd.

Det står således klart att nu beskrivna problem behöver åtgärdas i syfte att skapa en väl fungerande marknad för livförsäkringar. Ur konsument-skyddssynpunkt är det särskilt angeläget att försäkringstagarna ges en rätt till förtida uttag beträffande individuella livförsäkringar.

I den nya försäkringsavtalslagen (2005:104, FAL) vidgas rätten till återköp av individuell personförsäkring, vilket också möjliggör flytt av en försäkrings värde till en annan försäkring om försäkringstagaren så önskar. Den nya regeln innebär en ovillkorlig rätt till återköp av en personförsäkring, om inte annat följer av försäkringens art (11 kap. 5 §). Om den förutsättningen är uppfylld och rätt till återköp finns enligt skattereglerna, ger bestämmelsen försäkringstagaren en tvingande möjlighet att återköpa försäkringen, oavsett om så har angetts i försäkringsavtalet eller inte.

Den civilrättsliga återköpsrätten är som nämnts beroende av att det även skatterättsligt ges möjligheter till förtida uttag. När det gäller kapitalförsäkringar finns inte något hinder mot återköp i inkomstskattelagen (1999:1229, IL). Beträffande pensionsförsäkringar kan däremot endast en begränsad del av dessa återköpas enligt 58 kap. 18 § första och andra styckena IL. Enligt tredje stycket i samma paragraf får

dock överföring av en pensionsförsäkrings hela värde till en annan pensionsförsäkring ske, om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad.

En naturlig utgångspunkt är att en livförsäkrings tekniska värde vid varje tid tillhör försäkringstagarna. Syftet med bestämmelsen i 11 kap. 5 § FAL ligger i linje med denna utgångspunkt, nämligen att försäkringstagaren skall ha rätt till ett förtida uttag av individuell personförsäkring, utom när försäkringstekniska skäl eller skattelagstiftningen sätter hinder i vägen. En reglering av återköp och flytt av livförsäkringar bör därför ha sin grund i den civilrättsliga återköpsrätten.

Genom denna civilrättsliga reglering stärks försäkringstagarnas ställning i detta avseende i förhållande till tidigare gällande regler. Regleringen tar emellertid sikte enbart på rätten till förtida uttag och avser inte de närmare förutsättningarna för den. Detta är någonting som styrs av försäkringsvillkoren.

Mot bakgrund av de förhållanden som beskrivits ovan finns det skäl att ytterligare stärka försäkringstagarnas ställning genom att införa kompletterande näringsrättsliga regler, exempelvis vad gäller försäkringsbolagens skyldigheter att erbjuda skäliga villkor vid förtida uttag och bolagens faktiska medverkan vid en flytt.

6.1 Återköp och flytt av försäkring

Regeringens förslag: Rätten enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen att få en individuell livförsäkring återköpt av försäkringsbolaget kompletteras med en rätt till överföring av en försäkrings hela värde till en annan försäkring, förutsatt att sådan rätt inte saknas enligt inkomstskattelagen. Regeln i samma paragraf i försäkringsavtalslagen om att återköp av en försäkring som omfattas av lagen om avkastningsskatt på pensionsmedel tidigast får ske efter ett år, kompletteras att gälla även för denna överföringssituation.

Om en försäkringstagare har rätt till återköp eller överföring av en försäkring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen, skall försäkringsbolaget se till att detta och de närmare villkoren för återköpet eller överföringen framgår av försäkringsavtalet.

Om en försäkringstagare, som har rätt till återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen, vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsbolag, skall det försäkringsbolag från vilket värdet flyttas så snart som möjligt överföra värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs till det andra bolaget.

Förslaget i promemorian 2006-05-09: Återköpsrätten för pensionsförsäkringar vidgas till att omfatta sådana försäkringar för vilka det finns möjligheter till överföring av försäkringens värde till en annan försäkring enligt inkomstskattelagen.

Remissinstansernas synpunkter på förslaget i promemorian 2006-05-09: Endast *Sveriges Försäkringsförbund* motsätter sig en lagreglering av rätten att flytta försäkringskapital. Om en reglering skall införas, föreslår förbundet att nu gällande återköpsrätt kompletteras med en civilrättslig överföringsrätt grundad på överföringssituationen i 58 kap. 18 § tredje stycket IL – ett ställningstagande som uttryckligen delas av *Försäkringsjuridiska föreningen* och *Allmänna reklamationsnämnden*. *Skatteverket*, som särskilt betonar att återköp är en del av den process som i 58 kap. 18 § IL benämns överföring, förespråkar däremot en vidgad återköpsrätt på det sätt som föreslås i promemorian.

Förslaget i promemorian 2005-12-06: Överensstämmer med regeringens förslag med undantag för att hänvisningen till 11 kap. 5 § FAL inte uttryckligen avser såväl återköps- som överföringssituationen.

Remissinstansernas synpunkter på förslaget i promemorian 2005-12-06: *Sveriges Försäkringsförbund* anser att regler om försäkringsavtalets utformning bör vara placerade i försäkringsavtalslagen, inte i den näringsrättsliga regleringen i försäkringsrörelselagen. Försäkringsförbundet, med instämmande av *Finansinspektionen*, ifrågasätter även om försäkringstagaren kan göra ett aktivt val i flytträttsfrågan, då detta bestäms av försäkringens art. Vidare anser *Försäkringsförbundet*, *Konkurrensverket* och *Svenska försäkringsförmedlares förening* att frågan om flytt av tjänstepensionsförsäkring kräver ytterligare utredning. *Skatteverket* föreslår undantag i inkomstskattelagen i första hand för flytt av tjänstepensionsförsäkring, i andra hand för flytt mellan privat pensionsförsäkring och tjänstepensionsförsäkring.

Bakgrund

Det finns flera goda skäl som kan åberopas för en princip om obegränsad *uppsägningsrätt* för försäkringstagaren när det gäller avtal om personförsäkring. Sådana avtal ingås ofta med så lång försäkringstid att försäkringstagaren inte bör vara bunden under hela denna tid. Tekniken vid personförsäkring tillåter dessutom i princip att försäkringen sägs upp när som helst – åtminstone sedan någon tid förflutit – utan förlust för försäkringsbolaget. Vidare innefattar livförsäkring ofta ett sparande, som inte bör vara bundet längre än vad försäkringstekniken och hänsyn till skattelagstiftningen tvingar till. Även intresset av goda konkurrensförhållanden talar för en obegränsad uppsägningsrätt och möjlighet för försäkringstagarna att byta försäkringsbolag. I den nya försäkringsavtalslagen infördes därför en ovillkorlig rätt att avbryta premiebetalningen och få försäkringen avvecklad (se prop. 2003/04:150 s. 256 och 257).

Försäkringstagarens uppsägning av en försäkring utan sparmoment innebär att denna skall upphöra, t.ex. från nästa premieförfallodag. Detsamma gäller vid försäkring med sparmoment, som ännu inte har fått något positivt tekniskt återköpsvärde. När det gäller försäkringar med sparmoment som har ett sådant återköpsvärde, tar sig uppsägningen i stället formen av en begäran att försäkringsbolaget skall *återköpa* försäkringen. Försäkringsförhållandet avslutas således genom att försäkringsbolaget betalar ut försäkringens tekniska återköpsvärde.

Rätten till återköp är inte fullständig. Återköpsregeln, 11 kap. 5 § andra stycket FAL, säkerställer dock en sådan rätt beträffande individuell personförsäkring under vissa förutsättningar, oavsett vad som framgår av avtalet. Av regeln följer att försäkringstagaren när som helst får säga upp försäkringen och, om inte annat följer av försäkringens art och om inte rätt till återköp saknas enligt inkomstskattelagen, få denna återköpt av försäkringsbolaget.

Begränsningen till *försäkringens art* innebär att regeln är tillämplig endast på försäkringar med sparande i traditionella livförsäkringar och fondförsäkringar som kan åsättas ett positivt tekniskt återköpsvärde och där det är säkert att försäkringsfallet förr eller senare kommer att inträffa, dvs. att utbetalning av försäkringsbeloppet kommer att ske till den försäkrade eller till andra ersättningsberättigade enligt försäkringsavtalet.

Dessa förutsättningar knyter an till de moturvalsproblem som kan finnas. Livförsäkringar med sparande innehåller som nämnts i avsnitt 4 moment av ren livförsäkring, dvs. livs- och dödsfallsmoment. Ett dödsfallsmoment innebär att ett försäkringsbelopp skall utbetalas om försäkringstagaren dör och ett livsfallsmoment att försäkringstagaren har rätt att få utbetalning vid en viss ålder (livränta), men att försäkringsbolaget inte har skyldighet att betala ut något belopp om försäkringstagaren dör i förtid. I den sistnämnda situationen uppstår arvsvinster. När det gäller dödsfallsmomentet innebär moturvalsproblemet att det finns risk att försäkringstagare som håller sig friska vill återköpa försäkringen när de blir äldre. Om bara de som har dålig hälsa stannar kvar, ökar risken i kollektivet. Det omvända gäller livsfallsmomenten – de som får dålig hälsa riskerar att vilja avstå från

försäkringen, eftersom värdet av denna minskar om sannolikheten att dö ökar.

Generellt kan sägas att återköpsrätt enligt återköpsregeln i försäkringsavtalslagen finns vid dödsfallsförsäkringar där utbetalning skall ske oavsett när dödsfallet inträffar. Moturvalsproblemet hanteras i stället vid fastställandet av återköpsvärdet. Kombinerade produkter av typen sammansatt kapitalförsäkring, där försäkringsbeloppet betalas ut när den försäkrade uppnår en viss ålder eller avlider dessförinnan, är ytterligare ett typiskt fall då återköpsregeln är tillämplig, eftersom det i dessa fall framstår som säkert att en utbetalning skall göras förr eller senare. Vid fastställande av återköpsvärdet för sådana försäkringar måste dock beaktas att ersättningsbeloppen kan vara olika bestämda beroende på om utbetalningen kan beräknas ske till den försäkrade vid en bestämd ålder eller till efterlevande dessförinnan. Vid livsfallsförsäkringar (livränteförsäkringar) finns däremot ingen återköpsrätt enligt regeln om den försäkrades död kan medföra att utbetalningarna aldrig påbörjas eller att de upphör innan den försäkrades tillgodohavanden har förbrukats. Villkoret om säker utbetalning kan dock även uppfyllas genom att avtalet innehåller klausuler om återbetalnings- eller efterlevandeskydd.

Om *hänvisningen till inkomstskattelagen* kan följande sägas. Som regeln nu är utformad uppställs som ytterligare förutsättning för den civilrättsliga återköpsrätten att inte rätt till återköp saknas enligt den lagen.

I 58 kap. IL uppställs en rad villkor för att en försäkring skatterettsligt skall klassas som en pensionsförsäkring. De livförsäkringar som inte uppfyller dessa villkor är att anse som kapitalförsäkringar enligt inkomstskattelagen.

För *kapitalförsäkringar* finns inte något hinder mot återköp i inkomstskattelagen. Av 8 kap. 14 § IL framgår för övrigt att ersättningar som betalas ut på grund av denna kategori försäkringar är skattefria. Skattefriheten omfattar även belopp som utbetalas vid återköp (se RÅ 2003 ref. 1).

Av 58 kap. IL framgår att en *pensionsförsäkring* inte får återköpas annat än i de fall som avses i 18 § i samma kapitel. I denna paragraf uppräknas i första och andra styckena de fall då en pensionsförsäkring får återköpas, trots övriga bestämmelser i kapitlet. Av tredje stycket framgår dessutom att överföring av en pensionsförsäkrings hela värde direkt till en annan pensionsförsäkring, får ske om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. Denna möjlighet att överföra en pensionsförsäkrings värde till en ny försäkring infördes i samband med försäkringsrörelsereformen (prop. 1998/99:87). I motiven sägs att en förutsättning för att inte överföringen skall anses som återköp bör vara att det nya avtalet kan ses som en direkt fortsättning av det gamla livförsäkringsavtalet och att de olika försäkringarna vid flyttningen därmed torde kunna betraktas – från skattesynpunkt – som samma avtal (s. 327 och 328).

Som nämnts har regeringen – i den proposition som föregick nya försäkringsavtalslagen – framfört en rad skäl för en princip om obegränsad uppsägningsrätt för försäkringstagarna när det gäller individuella personförsäkringar. Där anmärks även att en livförsäkring ofta innefattar ett sparande som inte bör vara bundet längre än vad försäkringstekniken och hänsyn till skattelagstiftningen tvingar till. En ovillkorlig rätt att avbryta premiebetalningen och få försäkringen avvecklade har därför införts i 11 kap. 5 § första stycket FAL. I det därpå följande andra stycket ges en rätt till återköp av sådan försäkring, om inte annat följer av försäkringens art och om inte rätt till återköp saknas enligt inkomstskattelagen.

Den civilrättsliga återköpsrätten gäller individuell personförsäkring, dvs. individuell livförsäkring, sjuk- och olycksfallsförsäkring. Begränsningen till försäkringens art innebär att regeln är tillämplig endast på försäkringar med sparande i traditionell livförsäkring och fondförsäkring och där det är säkert att försäkringsfallet förr eller senare kommer att inträffa, dvs. att utbetalning av försäkringsbeloppet kommer att ske till den försäkrade eller till andra ersättningsberättigade enligt försäkringsavtalet.

Återköpsrätten är dock av naturliga skäl beroende av att det även skatterättsligt ges möjligheter till förtida uttag och överföringar. När det gäller kapitalförsäkringar finns inte något hinder mot återköp i inkomstskattelagen. Beträffande pensionsförsäkringar kan endast en mycket begränsad del av dessa återköpas enligt 58 kap. 18 § första och andra styckena. I princip är det fråga om försäkringar med små återköpsvärden. Dessutom får återköp medges av Skatteverket, om det föreligger synnerliga skäl och vissa andra förutsättningar är uppfyllda. Vidare finns i tredje stycket i samma paragraf en regel om rätt till förtida överföring av en pensionsförsäkrings hela värde direkt till en annan pensionsförsäkring, om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. Innebörden av denna överföringsmöjlighet är således att de annars så restriktiva skattereglerna om att i förtid få del av försäkringens värde inte gäller, om värdet förs över till en ny försäkring.

Det grundläggande syftet med reformeringen av försäkringsavtalsrätten har varit att ge försäkringstagarna ett starkt skydd vid alla typer av försäkringar. En naturlig utgångspunkt är därför att en livförsäkrings tekniska värde vid varje tid tillhör försäkringstagaren. I linje med denna utgångspunkt bör försäkringstagaren ha rätt till återköp av en individuell livförsäkring, utom när försäkringstekniska skäl sätter hinder i vägen eller möjlighet till återköp saknas enligt inkomstskattelagen. På motsvarande sätt bör en rätt till överföring föreligga endast om en sådan möjlighet finns enligt skattelagstiftningen.

Lagrådet har i yttrande över den lagrådsremiss som regeringen beslutade om i februari 2006 anmärkt att återköpsrätten enligt försäkringsavtalslagen förutsätter att sådan rätt också finns enligt inkomstskattelagen och att detta innebär att rätten till återköp av pensionsförsäkringar är mycket begränsad. Lagrådet menar nämligen att

det är svårt att tolka bestämmelsen i 11 kap. 5 § FAL så att den omfattar även överföring av pensionsförsäkringar.

I den kompletterande lagrådsremissen om flytt av försäkringssparande från juni 2006 konstaterades att Lagrådets tolkning innebär att detta villkor i 11 kap. 5 § FAL starkt begränsar bestämmelsens omfång på ett för försäkringstagarna inte önskvärt sätt. En sådan begränsning står även i strid med nyss angivet syfte med reformeringen av försäkringsavtalsrätten. I remissen påpekades dock att återköpsregeln i försäkringsavtalslagen torde innehålla en grundläggande, civilrättslig återköpsrätt även för sådana försäkringar som skatterettsligt omfattas av överföringssituationen enligt 58 kap. 18 § tredje stycket IL och att de lagtekniska problem som Lagrådet pekat på därför borde lösas genom att denna rätt vidgas till att omfatta även dessa försäkringar.

I yttrandet över den kompletterande remissen om flytt av försäkringssparande har *Lagrådet* emellertid anmärkt att en överföring som grundas på 58 kap. 18 § IL, med hänsyn till paragrafens utformning, är något annat än återköp och särskilt betonat att den närmast är att betrakta som en sammanhållen transaktionskedja, även om en överföringssituation i sig kan sägas innefatta moment som kan karaktäriseras som återköp. Lagrådet föreslår därför att det i stället införs en kompletterande civilrättslig överföringsrätt med motsvarande omfång.

För att inte den civilrättsliga rätten till förtida uttag skall bli onödigt inskränkt, bör avsikten nu vara att vidga de skyldigheter för försäkringsbolagen som skall gälla enligt 11 kap. 5 § FAL till att avse även den överföringssituation som grundas på 58 kap. 18 § tredje stycket andra meningen IL. En väg att gå är, som *Skatteverket* föreslår, att vidga återköpsrätten till detta omfång. I likhet med *Lagrådet* och en rad remissinstanser anser regeringen emellertid att det i stället är lämpligt att nu gällande återköpsrätt kompletteras med en civilrättslig överföringsrätt av motsvarande omfattning.

I yttrandet över den kompletterande lagrådsremissen om flytt av försäkringssparande har *Lagrådet* vidare anmärkt att den tidsbegränsning som gäller för återköp enligt 11 kap. 5 § andra stycket andra meningen, i syfte att förhindra ett kringgående av lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel, bör regleras särskilt när en överföringsrätt nu föreslås införd. Skatteuttaget enligt avkastningsskattelagen bygger på att det vid ingången av beskattningsåret finns ett försäkringsavtal som kan åsättas ett värde. Eftersom överföringssituationen består av flera moment – avslutande av ett försäkringsavtal, ingående av ett nytt sådant avtal och överföring av medel – kan det inte uteslutas att det under en viss kortare tid saknas ett försäkringsavtal och därmed även ett underlag för beräkning av avkastningsskatten. Nu aktuell tidsbegränsning bör därför kompletteras att gälla även för den överföringssituation som behandlas i 58 kap. 18 § tredje stycket IL.

Tillämpningsområdet för en kompletterande reglering

Som nämnts bör en reglering av återköp och flytt av livförsäkringar ha sin grund i den civilrättsliga rätten till förtida uttag. En flytt kan därför innebära att det befintliga försäkringsavtalet sägs upp och återköps och att det värde som erhålls används för att teckna ett nytt försäkringsavtal.

Den civilrättsliga återköpsrätten omfattar alla kapitalförsäkringar och de pensionsförsäkringar som omfattas av 58 kap. 18 § första och andra stycket IL. En flytt kan emellertid även ske genom överföring av en pensionsförsäkrings hela värde direkt till en annan pensionsförsäkring, om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. I propositionen föreslås att det införs en civilrättslig överföringsrätt med detta omfång. I båda fallen förutsätts dock att inte annat följer av försäkringens art.

Bestämmelsen om rätt till återköp och överföring reglerar dock enbart det avtalsrättsliga förhållandet mellan försäkringstagaren och bolaget och innebär att denna rätt kan anses föreligga enligt lag – om en sådan är förenlig med försäkringens art – oavsett vad som har avtalats. Vid avtalstillfället kan det emellertid finnas anledning att det ytterligare klargörs huruvida en försäkringstagare, som vid en senare tidpunkt vill återköpa eller överföra sin försäkrings värde, har möjlighet att påkalla en sådan åtgärd. Det kan annars finnas en risk för att de villkor som bolagen erbjuder i praktiken onödigt försvårar det förtida uttaget. Inte heller kan det säkerställas att bolagen kommer att medverka vid en flytt genom att exempelvis tillse att medlen förs över till mottagande bolag.

För att ytterligare stärka försäkringstagarnas ställning och säkra att den nya civilrättsliga regleringen får genomslag bör därför kompletterande regler införas som tar sikte på den närmare utformningen av de avtal som är av sådan art att återköp eller överföring kan komma i fråga. För denna kategori försäkringar skall det således alltid framgå av avtalet om försäkringens värde får återköpas eller överföras och vilka villkor som gäller för detta.

Sveriges Försäkringsförbund och *Finansinspektionen* har anfört att kunden inte kan göra ett aktivt val i flytträttsfrågan, då detta styrs av försäkringens art. Förslaget om att försäkringsbolaget skall se till att rätten till återköp eller överföring och de närmare villkoren för detta framgår av försäkringsavtalet, innebär emellertid att det ställs krav på bolaget att redan inledningsvis arrangera avtalsinnehållet med eller utan sådan rätt. På så sätt kan försäkringstagare som tecknar en försäkring med sparmoment göra ett aktivt val mellan olika slag av försäkringar, nämligen sådana som är arrangerade för återköp eller överföring och sådana som inte är det. Det ställs emellertid inte upp något krav på försäkringsbolaget att i sitt produktutbud erbjuda försäkringar av båda slagen.

För det fall att försäkringstagaren väljer att utnyttja möjligheten att flytta försäkringens värde bör det även finnas en bestämmelse om att försäkringsbolaget så snart som möjligt skall medverka vid flytten, exempelvis genom att överföra försäkringstagarens tillgodohavande till det nya bolaget eller ställa uppgifter om försäkringen till dess förfogande.

Sammanfattningsvis bör den civilrättsliga regleringen av återköp och överföring i försäkringsavtalslagen kompletteras i syfte att säkra att den får genomslag. Försäkringsbolagen bör därför vid avtalstillfället åläggas vissa handlingsregler som innebär ett krav på precisering av när rätt till återköp eller överföring finns och den närmare utformningen av försäkringsvillkoren i denna del, liksom regler om värde och avgift samt om medverkan när en försäkringstagare väljer att flytta sitt kapital.

Genom den ändring som nu föreslås i försäkringsavtalslagen avses denna näringsrättsliga reglering utvidgas så att den omfattar samtliga fall då rätt till återköp eller överföring föreligger.

Den nu gällande frivilliga flytträtten omfattar vanligtvis även försäkringsavtal av en annan art än den som regleras av den nu föreslagna rätten till återköp eller överföring av pensionsförsäkringar i försäkringsavtalslagen. Det bör betonas att nu föreslagen reglering inte inkräktar på möjligheten att även fortsättningsvis fritt träffa avtal som innehåller sådan flytträtt, dvs. avtal vilkas försäkringsinnehåll innebär att de inte omfattas av regeln om förtida uttag i den lagen.

Sveriges Försäkringsförbund har framhållit att regler om försäkringsavtalets utformning bör vara placerade i försäkringsavtalslagen och inte i den näringsrättsliga regleringen i försäkringsrörelselagen. I 7 kap. 19 § FRL regleras vad ett försäkringsbrev skall innehålla. I anslutning till denna bestämmelse föreslås nu – om försäkringstagaren har rätt till återköp eller överföring av en försäkring enligt 11 kap. 5 § FAL – att försäkringsbolaget skall se till att denna rätt och de närmare villkoren för återköpet eller överföringen framgår av försäkringsavtalet. Över denna bestämmelse – som utgör en handlingsregel för försäkringsbolagen – skall Finansinspektionen utöva tillsyn. På så vis kan säkerställas att bolagen i försäkringsavtalet för in regler om återköp eller överföring när sådan rätt föreligger. Eftersom bestämmelsen riktar sig mot bolagen och inte kan åberopas av en enskild försäkringstagare mot ett försäkringsbolag, bör den lämpligen placeras i försäkringsrörelselagen och inte i försäkringsavtalslagen.

Konkurrensverket, Sveriges Försäkringsförbund och Svenska försäkringsförmedlares förening har anfört att det vore önskvärt att frågan om flytt av tjänstepensionsförsäkringar utreds vidare. Med anledning därav bör framhållas att avsikten inte är att ge den här föreslagna kompletterande regleringen vare sig ett vidare eller ett mer inskränkt tillämpningsområde än vad regeln om rätt till återköp eller överföring medger. En förutsättning för att handlingsreglerna skall vara tillämpliga vid avtalstillfället är således att det skall vara fråga om en individuell livförsäkring med sparmoment som även i övrigt är av en sådan art att återköp eller överföring är möjligt och – som ytterligare villkor – att återköpet eller överföringen skall ske på det sätt som är skatterättsligt godtagbart för den aktuella försäkringen.

Detta innebär att rena riskförsäkringar utesluts från tillämpningsområdet. Klassificeringen vilar vid avtalstidpunkten på en bedömning av vilket syfte försäkringen har. Med sparmoment avses att syftet är att premier som betalas in förr eller senare skall betalas ut, med tillägg för eventuell avkastning. Vidare skall försäkringen vara av den arten att den vid tillfället för återköpet eller överföringen skall kunna ha ett positivt värde och att det kan ses som säkert att en utbetalning från försäkringen kommer att ske (se avsnitt 4.3). Rätten till överföring avgränsas av villkoren i 58 kap. 18 § tredje stycket andra meningen II.

Endast individuella tjänstepensionsförsäkringar omfattas av regeln om rätt till återköp och överföring i försäkringsavtalslagen. Detta innebär motsatsvis att den inte är tillämplig på kollektiv personförsäkring, dvs. grupppersonförsäkring och kollektivavtalsgrundad personförsäkring. I motiven till försäkringsavtalslagen anförs att regler beträffande

individuell försäkring om ansvarsinträde, uppsägning och ändring passar mindre väl för kollektivavtalsgrundad försäkring och att dessa därför ersätts av särbestämmelser, som närmare ansluter till kollektiv (se prop. 2003/04:150 s. 351–353). I stor utsträckning är det här fråga om dispositiva regler.

Skatteverket har föreslagit att undantag för tjänstepensionsförsäkringar skall införas i 58 kap. 18 § IL. Verket har ifrågasatt om en arbetsgivare har rätt att återköpa eller överföra en tjänstepensionsförsäkring, eftersom ett återköp eller en överföring förutsätter ett upplösande av det oåterkalleliga förmånstagarförordnandet, vilket – enligt verkets mening – inte är möjligt om villkoren för pensionsförsäkring skall uppfyllas. Om sådan rätt inte föreligger för en arbetsgivarägd tjänstepensionsförsäkring uppkommer, hävdar verket, en oönskad skillnad i förhållande till privatägd tjänstepensionsförsäkring. Skatteverket har även föreslagit ändringar i inkomstskattelagen för att utesluta värdeöverföring mellan privat pensionsförsäkring och tjänstepensionsförsäkring.

Det förslag som nu lämnas syftar emellertid inte till att förändra den skatterättsliga möjligheten att återköpa eller överföra en försäkring. Det saknas därför skäl att i detta sammanhang göra en förnyad bedömning av hur det förhåller sig med möjligheten att flytta en tjänstepensionsförsäkring.

Regeringens bedömning: De civilrättsliga och marknadsrättsliga reglerna om försäkringsbolagets skyldighet att lämna information om återköp och flytt av försäkringar är tillräckliga.

Bedömningen i promemorian 2005-12-06: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Remissinstanserna lämnar förslaget utan erinran. *Konsumentverket* anser dock att det på sikt bör göras en noggrann analys av om och i vilken utsträckning befintliga informationsregler behöver kompletteras eller ändras. Verket har aktivt deltagit i arbetet med en revidering av Finansinspektionens föreskrifter (2003:7) om information till livförsäkringstagare – ett arbete som endast syftar till att göra de ändringar som är nödvändiga för att anpassa föreskrifterna till de nya reglerna för tjänstepensionsinstitut och till försäkringsavtalslagens informationsregler. Verket har förståelse för att det av tidsskäl varit nödvändigt att begränsa arbetet på detta sätt, men framhåller vikten av att inspektionen fortsätter det nu påbörjade arbetet med syfte att åstadkomma en för konsumenterna mer lättillgänglig information om flytträtt.

Skälen för regeringens bedömning

Information innan försäkringen tecknas och i samband med flytt av denna

En förutsättning för att försäkringstagarna skall kunna göra välgrundade val är givetvis att försäkringsbolagen lämnar god information om vilka alternativ som står till buds. I 10 kap. 2 § FAL regleras *försäkringsbolagets informationsskyldighet innan försäkring meddelas*. Där föreskrivs att försäkringsbolaget skall lämna information som underlättar kundens bedömning av försäkringsbehov och val av försäkring. Försäkringsbolaget är således skyldigt att lämna information om huruvida försäkringens värde får flyttas till annat försäkringsbolag (se prop. 2003/04:150 s. 488).

Om försäkringsbolaget inte lämnar föreskriven information kan marknadsrättsliga sanktioner tillgripas enligt marknadsföringslagen (1995:450), se 10 kap. 10 § FAL. En näringsidkare som vid sin marknadsföring låter bli att lämna information som är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt får enligt 15 § marknadsföringslagen åläggas att lämna sådan information. I fall som inte är av större vikt får Konsumentombudsmannen meddela ett informationsföreläggande (21 § första stycket 2) och i andra fall väcka talan vid Marknadsdomstolen om åläggande att lämna informationen (38 §). Även den näringsidkare som berörs av marknadsföringen och en sammanslutning av konsumenter, näringsidkare eller löntagare är taleberättigade i dessa fall.

Av 1 kap. 1 a § andra stycket FRL följer bl.a. att information till livförsäkringstagare och de som erbjuds att teckna en sådan försäkring skall vara anpassad efter försäkringens art och tydligt visa försäkringens villkor och värdeutveckling. I försäkringsrörelseförordningen (1982:790) bemyndigas Finansinspektionen att meddela närmare föreskrifter till

denna bestämmelse. Med anledning av nya regler för försäkringsavtal och för tjänstepensionsinstitut – lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2006 – har Finansinspektionen beslutat om ändring i föreskrifterna (FFFS 2003:7) om information till livförsäkringstagare. Föreskrifterna benämns numera Information som gäller livförsäkring och tjänstepension (se FFFS 2006:2). Enligt föreskrifterna skall det innan försäkringen tecknas lämnas information om i vilken mån försäkringen kan återköpas respektive försäkringssparandet flyttas eller inte. Om sådan möjlighet finns, skall information lämnas om villkoren för detta (se bilagan till föreskrifterna).

I de nyss nämnda informationsföreskrifterna finns också krav på *information vid flyttning av försäkringssparande*.

Enligt dessa krav skall det bolag *från* vilket flyttningen sker lämna information om att det tidigare försäkringsavtalet upphör och att kapitalet placeras i en ny försäkring enligt nytt avtal. I förekommande fall skall också lämnas uppgifter om eventuell särskild återbäringsgrupp med anledning av att försäkringen getts flyttningsrätt, vilket värde som kommer att flyttas och de eventuella avdrag för kostnader och värdejusteringar som kommer att göras på befintligt försäkringsvärde, uppgifter om att utfäst försäkringsbelopp och det aktuella riskskydd inklusive premiefrielseskydd som finns i gällande försäkringsavtal kan förändras, uppgifter om att befintlig utmättningsfrihet kan upphöra, uppgifter om att vid fondförsäkring kan möjligheten att välja placering förändras eller helt upphöra, tidpunkt när bolagets ansvar upphör samt vad som i övrigt kan bedömas vara betydelsefull information. Denna information skall enligt föreskrifterna även i tillämpliga delar lämnas vid information i samband med avtalets tecknande.

Det bolag *till* vilket flyttningen sker skall i förekommande fall beskriva klassificeringen av försäkringens värde och de konsekvenser detta kan få på förmånsrätten. Med klassificering menas uppdelning av värdet med avseende på i avtalet utfästa förmåner och olika former av återbärning. Om hela värdet anses som premie för en utfästelse, behövs ingen beskrivning. Vad som i övrigt kan bedömas vara betydelsefull information skall enligt föreskrifterna anges med särskilt avseende på flyttningen.

Om bolaget inte har lämnat information om i vilken mån försäkringen kan återköpas eller flyttas enligt nu beskrivna bestämmelser, får Finansinspektionen enligt 19 kap. 11 § FRL meddela beslut om anmärkning och förelägga bolaget eller styrelsen att vidta rättelse. Ett beslut om anmärkning får förenas med ett beslut om att bolaget skall betala en straffavgift.

Vad som nu sagts visar att det enligt gällande regler finns en omfattande skyldighet för försäkringsbolagen att lämna information om återköp och flytt av försäkringar. Vidare har Finansinspektionen, som Konsumentverket påpekat, påbörjat ett mer övergripande arbete som syftar till att åstadkomma en mer lättillgänglig information för försäkringstagaren. Till detta kommer den nya handlingsregeln som syftar till att få bolagen att vid avtalstidpunkten klarlägga huruvida försäkringen kan återköpas respektive överföras eller inte och – om en sådan rätt bedöms föreligga – även de närmare villkoren för en sådan rätt

(se avsnitt 6.1). Tillsyn över bestämmelsen kommer att utövas av Prop. 2006/07:26
Finansinspektionen.

Nu beskrivna regler får anses tillräckliga som ett effektivt informationspaket för att skapa förutsättningar för försäkringstagarna att kunna göra ett aktivt val mellan olika försäkringar.

Regeringens förslag: Vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen skall rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall, om inte en avvikelse är försvarlig med hänsyn till det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt till återbäring eller försäkringsbolagets ekonomiska situation. Avgifterna skall bestämmas på grundval av de kostnader som belöper på återköpet eller överföringen och med beaktande av den fordran som kvarstår mot försäkringstagaren för kostnader som uppkommit i samband med försäkringsavtalets ingående.

Förslaget i promemorian 2005-12-06: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslogs dock inte – när det gäller rätten till återbäring – någon avvikelse med hänsyn till det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt och inte heller att hänsyn skall tas till kvarstående anskaffningskostnader när avgifter skall bestämmas vid återköp. Hänvisningen till 11 kap. 5 § FAL avsåg inte uttryckligen såväl återköps- som överföringssituationen.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har ingen erinran mot förslaget. *Finansinspektionen* godtar förslagets utgångspunkter, men ifrågasätter om lagtexten återspeglar dess intentioner. Inspektionen önskar därför ett förtydligande av lagtexten så att det av den uttryckligen framgår att det är tillåtet att justera den ackumulerade återbäringen vid negativ konsolidering samt att anskaffningskostnaderna får beaktas vid beräkningen av avgifterna. *Sveriges Försäkringsförbund*, *Svenska Aktuarieföreningen* och *Försäkringsjuridiska föreningen* motsätter sig förslaget och anser att det rimligen borde vara tillåtet med en fri prissättning på en fri marknad. *Försäkringsförbundet* och *Försäkringsjuridiska föreningen* preciserar sin inställning genom att ange att nu gällande kontributionsprincip är en tillräcklig reglering av rätten till återbäring. Om det är försvarligt med hänsyn till försäkringsbolagets ekonomiska situation förespråkar dock *Försäkringsförbundet* en avvikelse från denna princip. I vart fall, hävdar *Försäkringsförbundet* och *Försäkringsjuridiska föreningen*, bör en sådan reglering endast avse överföring av pensionsförsäkringar enligt inkomstskattelagen. Om en reglering blir aktuell instämmer *Aktuarieföreningen* i stället i Finansinspektionens begäran om förtydligande av lagtexten. Föreningen anser att förslaget – utan dessa förtydliganden – värnar om den enskilda försäkringstagarens kortsiktiga rätt i förhållande till kollektivet på ett sätt som kan uppmuntra till spekulation och sämre produkter.

Skälen för regeringens förslag: Som konstaterades redan i diskussionspromemorian är det inte önskvärt att forcera fram en rörlighet på försäkringsmarknaden genom att i lag reglera de närmare villkoren för återköp och överföring – en bedömning som remissinstanserna inte har haft några invändningar mot. För att uppnå optimal flexibilitet bör de närmare villkoren i stället regleras i försäkringsavtalet. På detta sätt säkerställs att återköp och flytt diskuteras vid avtalstillfället, samtidigt som konsumenten får en möjlighet att göra ett aktivt val i frågan. I diskussionspromemorian konstaterades emellertid att villkoren inte får

utformas på ett sådant sätt att rörligheten på försäkringsmarknaden motverkas på ett omotiverat sätt. För att hindra en begränsning av rörligheten föreslogs därför i diskussionspromemorian att det i lag skall uppställas krav på att försäkringsbolagen skall erbjuda skäliga villkor vid förtida uttag.

Det föreslagna kravet på skälighet har två sidor – avgifter och värde skall vara skäliga för den som väljer att avbryta försäkringsavtalet, samtidigt som bolagets kostnader på grund av det förtida uttaget inte får övervältras på de kvarvarande försäkringstagarna. En försäkringstagare som väljer att flytta får således inte göra detta på kollektivets bekostnad.

Flertalet av de remissinstanser som svarade på diskussionspromemorian tillstyrkte att villkoren för förtida uttag skall vara skäliga. Konkurrensverket instämde i det sammanhanget i att det är viktigt att villkoren för flytträtten utformas så att rörligheten på försäkringsmarknaden inte motverkas på ett omotiverat sätt, men anförde att det inte bör införas en skälighetskontroll på nytt sedan slopandet av skälighetsprincipen.

Avsikten med det förslag som lämnades i diskussionspromemorian var emellertid inte att återinföra skälighetsprincipen för vissa avtalsvillkor och – som Finansinspektionen förutsätter i sitt remissvar över diskussionspromemorian – inte heller att återinföra en priskontroll. En sådan ordning riskerar att likrikta produktutformningen och följaktligen leda till mindre valfrihet för konsumenterna.

Oskäliga avtalsvillkor

I den civilrättsliga och marknadsrättsliga regleringen finns bestämmelser om oskäliga avtalsvillkor. Enligt 36 § avtalslagen får avtalsvillkor – som varit föremål för en individuell förhandling – jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Om ett oskäligt avtalsvillkor har sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att det i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid prövningen av om ett avtalsvillkor är oskäligt skall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

Lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (avtalsvillkorlagen) innehåller både marknadsrättsliga och civilrättsliga bestämmelser. Lagen är tillämplig på avtalsvillkor som näringsidkare använder vid erbjudande av vara, tjänst eller andra nyttigheter till konsumenter – de civilrättsliga bestämmelserna skall dock tillämpas endast på villkor som inte har varit föremål för individuell förhandling.

Om ett villkor med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten, får Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i framtiden använda samma eller väsentligt samma villkor. Detta gäller dock under förutsättning att förbudet är påkallat från allmän synpunkt eller annars ligger i konsumenternas eller konkurrenternas intresse. Ett förbud skall förenas med vite, om detta inte av särskilda skäl är obehövligt. En fråga om förbud tas upp av Marknadsdomstolen efter

ansökan av Konsumentombudsmannen (KO). Om frågan om förbud inte är av större vikt får KO utfärda ett förbuds föreläggande gentemot den som antas ha använt ett oskäligt avtalsvillkor.

De civilrättsliga bestämmelserna i avtalsvillkorlagen tillämpas av allmän domstol och endast på sådana villkor som inte har varit föremål för individuella förhandlingar. Om ett sådant villkor har en oklar innebörd, skall det vid en tvist tolkas till konsumentens fördel. Vid denna prövning gäller 36 § första stycket avtalslagen, dock med två begränsningar som framgår av 11 § avtalsvillkorlagen.

Sammanfattningsvis råder det parallellitet mellan den marknadsrättsliga och den civilrättsliga prövningen av oskäliga avtalsvillkor. Marknadsdomstolens prövning enligt avtalsvillkorlagen tar sikte på frågan om ett visst villkor är oskäligt mot konsumenterna som kollektiv och om det skall få användas i framtiden, medan de allmänna domstolarnas prövning enligt 36 § avtalslagen begränsas till frågan om ett avtalsvillkor – som redan har kommit till användning – är oskäligt i ett enskilt fall och rättsverkningarna av ett sådant förhållande.

En preciserad kontributionsprincip

Som nämnts syftar nu föreslagen reglering till att säkerställa att rätten till återköp och överföring får genomslag på marknaden. Avsikten med förslaget är att en försäkrings värde vid återköp och överföring samt flyttavgiften skall bestämmas utifrån en avvägning mellan samtliga försäkringstagares intresse. Hänsyn skall tas både till den försäkringstagare som önskar återköpa eller överföra sin försäkring och de kvarvarande försäkringstagarna. Den bärande tanken är att en försäkringstagare vid återköp eller överföring skall få det belopp som han eller hon är berättigad till, dvs. de värden i försäkringsbolaget som försäkringen ger upphov till med avdrag för de kostnader som återköpet eller överföringen tillfogar de övriga i försäkringstagarkollektivet. Den civilrättsliga och marknadsrättsliga lagstiftningen om oskäliga avtalsvillkor är emellertid ensidig i bemärkelsen att den endast beaktar den förfördelades situation. Regleringen kan visserligen vara betydelsefull för försäkringstagare i vissa situationer, men får anses otillräcklig i detta sammanhang.

Enligt gällande regler kan ett försäkringsbolag inte prissätta återköp eller överföring i strid med kontributionsprincipen – en princip som innebär att fördelningen av återbäringen till försäkringstagarna skall utgå från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller bolagsordningen. Vid fördelningen av återbäringen bör även hänsyn tas till sådana kostnader som uppkommit på grund av återköp eller överföring. Prissättningen av återköp eller överföring får emellertid inte heller strida mot den associationsrättsliga generalklausulen, dvs. otillbörligt gynna/missgynna en försäkringstagare till nackdel/fördel för en annan försäkringstagare. Kontributionsprincipen och generalklausulen gäller som övergripande princip såväl för det försäkringsbolag från vilket försäkringstagaren flyttar försäkringen som för det mottagande försäkringsbolaget.

Sveriges Försäkringsförbund, Svenska Aktuarieföreningen och Försäkringsjuridiska Föreningen har motsatt sig en reglering av värde

och flyttavgifter och hävdar att det rimligen borde vara tillåtet med en fri prissättning på en fri marknad. *Försäkringsförbundet* och *Försäkringsjuridiska föreningen* har preciserat sin inställning genom att ange att kontributionsprincipen är en tillräcklig reglering av rätten till återbäring. Om det är försvarligt med hänsyn till försäkringsbolagets ekonomiska situation förespråkar dock *Försäkringsförbundet* en avvikelse från denna princip. I vart fall, hävdar *Försäkringsförbundet* och *Försäkringsjuridiska föreningen*, bör en sådan reglering endast avse överföring av pensionsförsäkringar enligt inkomstskattelagen.

Som nämnts i avsnitt 5 finns det ett starkt konsumentskyddsintresse att kunna återköpa och flytta sitt försäkringssparande. Det kan – trots nu beskrivna regler – generellt sägas att vissa bolag hittills har avstått från att erbjuda pensionsförsäkringar med flytträtt eller erbjuder sådan rätt endast beträffande ett begränsat urval försäkringar. Det kan även konstateras att erbjuden flytträtt i vissa fall är oskäligt kostsam för försäkringstagarna och att detta innebär ett hinder för rörligheten på livförsäkringsmarknaden. Dessa problem behöver åtgärdas, i syfte att skapa en väl fungerande marknad för livförsäkringar. Ur konsumentskyddssynpunkt är det särskilt angeläget att försäkringstagarna ges en rätt till förtida uttag beträffande individuella livförsäkringar. För att inte situationen med inlåsnings av pensionskapital skall bestå bör försäkringsbolaget erbjuda skäliga villkor vid det förtida uttaget. För att uppnå avsett syfte är det angeläget, i motsats till vad *Sveriges Försäkringsförbund* och *Försäkringsjuridiska föreningen* hävdar, att en sådan reform som utgångspunkt skall omfatta alla individuella livförsäkringar, oavsett om de skatterättsligt är att anse som pensionsförsäkringar eller kapitalförsäkringar.

För att en försäkringstagare vid återköp eller överföring skall få det belopp som han eller hon är berättigad till bör det vidare införas en regel i vilken det preciseras hur återbäring och avgiftsuttag skall bestämmas. Som utvecklats i avsnitt 5 och 6.1 bör även denna bestämmelses omfång sammanfalla med den regel om rätt till återköp eller överföring som finns försäkringsavtalslagen – en regel som föreslås kompletterad i propositionen – och där försäkringen får återköpas eller flyttas enligt skattelagstiftningen.

Rätten till återbäring bör – som utgångspunkt – bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall för att på så sätt säkerställa att varken det kvarvarande försäkringstagarkollektivet eller den flyttande försäkringstagaren skall drabbas av särskilt för återköp eller överföring utformade, ofördelaktiga återbäringsregler.

Vid vissa tidpunkter motsvaras emellertid inte de beräknade återbäringsräntorna av försäkringsbolagets tillgångsportfölj. För att en sådan temporär skillnad inte skall kunna utnyttjas vid flytt, bör det dock, som *Finansinspektionen* och *Svenska Aktuarieföreningen* påtalat, av lagtexten framgå att det ges en möjlighet för bolaget att skydda det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt till återbäring. På detta sätt ges en möjlighet att bl.a. justera den på försäkringen ackumulerade återbäringen om den kollektiva konsolideringen är negativ.

En tillfällig avvikelse från huvudregeln bör dessutom kunna medges om en sådan kan motiveras med hänsyn till försäkringsbolagets

ekonomiska situation. Under de flesta förhållanden kommer återköp eller överföring att påverka förutsättningarna för försäkringsbolagens kapitalförvaltning. Under extrema förhållanden kan återköp eller överföring hota stabiliteten i enskilda institut. En stabilitetshotande situation kan till exempel uppkomma om ett mycket stort antal försäkringstagare samtidigt önskar utnyttja sin rätt till återköp eller överföring – detta särskilt om försäkringarna utgör en betydande andel av ett försäkringsbolags totala verksamhet. Skulle dessutom nyteckningen under samma tidsperiod drastiskt minska förvärras givetvis situationen. Även om läget inte är direkt stabilitetshotande kan en avvikelse även vara motiverad i de fall försäkringsbolagets ekonomiska ställning riskerar försvagas så att kvarvarande försäkringstagares intressen kan bedömas vara allvarligt hotade.

I en återköps- eller överföringssituation bör avgifterna bestämmas på grundval av bolagets kostnader för återköpet eller överföringen. Utgångspunkten för kostnadsuttaget bör vara en självkostnadsprincip där den flyttande försäkringstagaren bär de kostnader – upplupna och administrativa – som uppkommer till följd av att en försäkring återköps eller överförs. Det bör särskilt betonas att avgifter även bör tas ut för att täcka sådana kvarstående anskaffningskostnader som annars skulle ha täckts av premieuttaget – ett förtydligande som har efterfrågats av *Finansinspektionen* och *Svenska Aktuarieföreningen*. Syftet är att det kvarvarande försäkringstagarkollektivet inte skall missgynnas till följd av att delar av kollektivet väljer att flytta sitt kapital. Samtidigt skall självkostnadsprincipen säkerställa att onödiga inlåsnings effekter förhindras genom att försäkringstagaren bara kommer att debiteras för de kostnader som den faktiska flytten ger upphov till. Den sammantagna effekten av detta ligger i linje med utgångspunkten för fördelningen av rätten till återbäring, dvs. att ingen försäkringstagare – kvarvarande eller flyttande – skall missgynnas i en återköps- eller överföringssituation, samtidigt som en viss flexibilitet på försäkringsmarknaden säkerställs.

Tillsyn

För att hindra att försäkringsvillkoren för återköp eller överföring utformas så att rörligheten på försäkringsmarknaden motverkas krävs även tillsyn av villkoren i denna del. Det bör åligga främst Finansinspektionen att inom ramen för sin tillsynsverksamhet vid behov ingripa mot oskäligen villkor.

Finansinspektionen har till uppgift att tillsammans med Konsumentverket utöva tillsyn med avseende på konsumentskyddet på försäkringsområdet, liksom över att de civilrättsliga bestämmelser som reglerar avtalsförhållandet mellan försäkringsgivare och försäkringstagare följs. Myndigheterna besvarar frågor från konsumenter, men prövar inte enskilda tvister. Detta sker i stället i de allmänna domstolarna eller i Allmänna reklamationsnämnden. För det fall avtalsvillkoren bedöms som ”oskäligen” kan de givetvis jämkas/undandröjas av de allmänna domstolarna i det enskilda fallet eller förbjudas av Marknadsdomstolen för framtiden.

Flera viktiga aspekter faller inom ramen för Konsumentverkets tillsyn, såsom att bevaka avtalsvillkor och marknadsföring. Finansinspektionens

tillsyn bör i första hand koncentreras till frågor om överskottshantering och hur villkoren påverkar ett försäkringsbolags stabilitet, likviditet och riskkontroll samt att försäkringstagarna får korrekt och relevant information. Prop. 2006/07:26

Regeringens förslag: De föreslagna reglerna skall gälla endast för nya försäkringsavtal. Reglerna om medverkan vid flytt skall dock tillämpas på sådana befintliga avtal som redan i dag erbjuder en rätt till återköp eller överföring eller där rätt finns till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen.

Förslaget i promemorian 2005-12-06: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Promemorian innehåller dock inte något förtydligande om försäkringstagarens rätt till överföring av en pensionsförsäkring enligt inkomstskattelagen.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanser har ingen erinran mot förslaget. *Konkurrensverket* anser att det bör övervägas om inte regleringen även skall omfatta befintliga avtal. *Konsumentverket* hävdar att man inte bör ge reglerna en retroaktiv verkan, om man vid en samlad bedömning finner att de negativa konsekvenserna för konsumenterna av en sådan lösning överväger fördelarna. *Svenska försäkringsförmedlares förening*, *Aktiespararna*, *SACO*, *PTK* och *Grupptalan mot SalusAnsvar* framhåller att en flytträtt bör införas för både nya och gamla försäkringsavtal. *Sveriges Försäkringsförbund* anser att övergångsregeln avseende medverkansbestämmelsen bör omfatta endast överföring av pensionsförsäkringar.

Skälen för regeringens förslag: Återköpsregeln i försäkringsavtalslagen är inte tillämplig på äldre försäkringsavtal, om de inte förnyas efter lagens ikraftträdande.

Effekten av nu föreslagna reglering blir mer begränsad om tillämpligheten inskränks till avtal som tecknats efter det att lagstiftningen trätt i kraft. Det mest effektiva sättet att åstadkomma en likabehandling av försäkringsbolag och försäkringstagare skulle därför, som flera remissinstanser föreslagit, vara att göra såväl återköpsregeln i försäkringsavtalslagen som den föreslagna, kompletterande regleringen i den lagen och i försäkringsrörelselagen tillämplig på samtliga avtal, dvs. även på äldre försäkringsavtal.

I Finansinspektionens tidigare nämnda rapport om flytträtt för sparande i pensionsförsäkring – kartläggning och förslag (Fi 2006:16) presenteras en modell för en retroaktiv flytträtt avseende alla avgiftsbestämda pensionsförsäkringar, såväl privata försäkringar som tjänstepensionsförsäkringar. I rapporten diskuteras och avfärdas en rad argument mot sådana retroaktiva regler (se s. 19–28). Inspektionens slutsats i rapporten är att de problem som finns med att införa flytträtt för äldre avtal kan lösas genom en lämplig utformning av villkoren för en sådan rätt. Sammanfattningsvis anser Finansinspektionen att det finns starka skäl för retroaktiva regler med den inriktning som inspektionen anvisat, men att det ytterst är regeringens och riksdagens sak att avgöra om skälen är tillräckliga, vägda mot det olämpliga i att införa retroaktiva regler på förmögenhetsrättens område.

I svensk rätt föreligger visserligen inte något allmänt förbud mot retroaktiv lagstiftning vid sidan av de straffrättsliga och skatterättsliga områdena. Det har dock i flera sammanhang uttalats att försiktighet är påkallad när det gäller att införa regler med retroaktiv verkan och att

sådan lagstiftning som huvudregel bör undvikas på det förmögenhetsrättsliga området, om inte tungt vägande skäl motiverar avsteg från den grundsatsen. Lagstiftaren har därför att noggrant pröva sådana frågor och sträva efter den lösning på problemen som bäst tillgodoser såväl den enskildes rättsskydd som det samhällsintresse som kan vara skäl för ett avsteg från huvudregeln (se SOU 1975:75 s. 158 f. och KU 1974:60; jfr även prop. 2003/04:5). De principerna bör vara vägledande även i det aktuella fallet.

I avsnitt 5 har det starka konsumentskyddsintresset att kunna återköpa eller flytta sitt försäkringssparande utvecklats. Som skäl för en retroaktiv tillämpning i detta fall är det därför naturligt att – i likhet med *Finansinspektionen* – hävda att det ur konsumentsynpunkt är av vikt att försäkringstagare med redan gällande avtal erbjuds samma valfrihet som vid nyteckning; särskilt som det är fråga om långa avtalstider och det annars skulle ta en avsevärd tid innan förändringarna slår igenom. Mot detta måste dock ställas båda parter berättigade intresse av att förutsättningarna för ingångna avtal inte rubbas. Sammantaget bedöms – i linje med vad som sagts i motiven till försäkringsavtalslagen och av flertalet remissinstanser – en retroaktiv tillämpning av nu föreslagna regler därför inte som lämplig. Frågan är dock av den arten att den kan behöva analyseras ytterligare innan slutlig ställning tas. En sådan fördjupad analys bör påbörjas inom kort.

Om en rätt till återköp eller överföring redan i dag stadgas enligt avtalet får läget däremot anses vara annorlunda. Att det uppställs vissa handlingsregler för bolagen om hur återköps- och överföringsrätten skall utövas behöver inte i sig leda till att förutsättningarna för avtalet rubbas. Av det skälet, och med hänsyn till konsumentintresset, bör därför nu föreslagen kompletterade lagstiftning om medverkan vid flytt ges en retroaktiv tillämpning avseende sådana befintliga avtal som redan i dag erbjuder en rätt till återköp eller överföring. Detsamma bör gälla för de försäkringsavtal som har ingåtts under år 2006 och där rätt finns till återköp enligt 11 kap. 5 § FAL.

Det är givetvis naturligt att denna övergångsregel har samma omfattning som den föreslagna medverkansregeln. Det saknas därför anledning att, som *Sveriges Försäkringsförbund* har hävdad, begränsa denna övergångsregel till överföring av pensionsförsäkringar.

7 Ekonomiska konsekvenser för myndigheter och företag

Prop. 2006/07:26

Förslagen i propositionen innebär att det införs en kompletterande reglering avseende livförsäkringar med sparmoment som är av den arten att återköp eller överföring är möjligt enligt de civilrättsliga bestämmelserna. För denna kategori försäkringar måste det alltid framgå av avtalet om försäkringens värde får återköpas eller överföras och villkoren för detta. Värde och avgifter vid återköpet eller överföringen regleras; samtidigt åläggs försäkringsbolagen att medverka vid flytten.

Förslagen syftar till att effektivisera den lagfästa rätten till återköp som infördes den 1 januari 2006 för vissa försäkringar genom den nya försäkringsavtalslagen – en återköpsrätt som nu vidgas till att omfatta rätt till överföring av hela försäkringens värde till en annan försäkring, förutsatt att sådan rätt finns enligt villkoren i 58 kap. 18 § tredje stycket IL. Denna effektivisering bör leda till ett starkare konsumentskydd – främst i betydelsen konsumentnytta – och även till ett visst mått av ökad konkurrens genom att rörligheten stimuleras; något som bör gynna försäkringsmarknaden som helhet.

Nedan görs en övergripande bedömning av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen.

7.1 Berörda myndigheter

De myndigheter som berörs av regeländringarna är i första hand Konsumentverket och Finansinspektionen.

Konsumentverket berörs inte direkt av regeländringarna utan kommer främst att påverkas genom sitt samarbete med Finansinspektionen. Några budgetkonsekvenser för myndigheten av nu föreslagna lagstiftning kommer därför sannolikt inte att uppkomma.

För Finansinspektionens del kommer de näringsrättsliga förändringarna av regelverket att innebära ett visst ökat tillsynsarbete. Inspektionen skall för det första utöva tillsyn över att rätten till återköp eller överföring och villkoren för denna framgår av avtalet samt därutöver att bolagen följer reglerna om medverkan vid flytt. Detta arbete – som ligger helt i linje med nuvarande tillsynsarbete – kan dock inte anses som betungande och förutses därför få endast obetydliga konsekvenser för Finansinspektionen i myndighetens dagliga verksamhet.

De krav på tillsyn över värde och avgifter vid återköp eller överföring av försäkringar som de nya reglerna ställer upp, bedöms däremot vara resurskrävande i viss utsträckning. Hur betungande denna nya arbetsuppgift kommer att vara är dock svårt att förutse. Eventuella merkostnader för Finansinspektionen till följd av förslagen skall dock rymmas inom befintliga budgetramar.

Rätten till återköp och överföring innebär i sig en förändring av försäkringsprodukten – en förändring som kommer att påverka både prissättningen av produkten och hur ett bolag måste agera för att kunna uppfylla sina åtaganden. Förekomsten av en sådan rätt – tillsammans med kravet på skyndsamhet i medverkansregeln – innebär sannolikt att försäkringsbolagen till viss del kommer att placera sina medel i mer likvida tillgångar. Att hålla sådana tillgångar kan i sin tur påverka avkastningsmöjligheterna för de försäkringsprodukter som är av sådan art att rätt till återköp eller överföring föreligger; i vilken utsträckning beror dock på hur vanligt det blir att denna rätt utnyttjas.

Det bör dock betonas att de förslag som nu lämnas inte innebär att det införs någon allomfattande återköps- eller flytträtt. Följden blir att de placerings- och rörelsemässiga konsekvenserna av förslagen sannolikt kommer att vara tämligen begränsade.

De krav som införs på hur värde och avgiftsuttaget vid återköp eller överföring skall utformas bör inte heller påverka försäkringsföretagen i någon större utsträckning, eftersom reglerna är utformade på ett sådant sätt att de försäkringstagare som utnyttjar denna rätt skall bära sina egna kostnader.

Att bolagen medverkar vid flytt torde vara en naturlig del i verksamheten. Detsamma gäller regleringen av rätten till återköp och överföring i avtalen. Därmed bör inte dessa handlingsregler innebära några direkta merkostnader för bolagen.

8 Kommande lagförslag om sekretess på försäkringsområdet

Prop. 2006/07:26

Vid sin behandling av regeringen propositionen 2005/06:64 Genetisk integritet m.m. avslog riksdagen den 8 maj 2006 regeringens förslag till en generell sekretessbestämmelse på försäkringsområdet (2005/06:SoU16, rskr. 2005/06:219). Riksdagen förutsatte därvid att regeringen skulle återkomma till riksdagen med ett förslag till reglering av sekretess på försäkringsområdet, i vart fall när det gäller genetisk undersökning och information. Vidare förutsattes att förslaget skulle lämnas till riksdagen i sådan tid att bestämmelsen skulle kunna träda i kraft senast den 1 januari 2007.

Med bakgrund av att sekretessfrågan har fått beredas på nytt – med en ny remissomgång – och att det mellankommande riksdagsvalet fördröjt arbetet har det inte varit möjligt för regeringen att för riksdagen lägga fram ett lagförslag med bestämmelser som kan träda i kraft redan den 1 januari 2007.

Regeringen har emellertid den 1 december 2006 överlämnat en remiss till Lagrådet med förslag till bestämmelser om sekretess på försäkringsområdet för genetisk undersökning och information. En proposition i ämnet beräknas att kunna presenteras för riksdagen i januari 2007, vilket innebär att bestämmelserna skulle kunna träda i kraft till den 1 maj 2007.

9.1 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

11 kap.

5 §

Paragrafen behandlar försäkringstagarens rätt att säga upp eller ändra försäkringen i förtid.

I paragrafens *andra stycke, första mening* stadgas *sedan tidigare* en rätt för försäkringstagaren att när som helst säga upp en individuell personförsäkring och, om inte annat följer av försäkringens art och om inte rätt till återköp saknas enligt inkomstskattelagen, få den återköpt av försäkringsbolaget.

Begränsningen till försäkringens art innebär att regeln är tillämplig endast på försäkringar med sparande i traditionella livförsäkringar eller fondförsäkringar som kan åsättas ett positivt tekniskt återköpsvärde och där det är säkert att försäkringsfallet förr eller senare kommer att inträffa, dvs. att utbetalning av försäkringsbeloppet kommer att ske till den försäkrade eller till andra ersättningsberättigade enligt försäkringsavtalet.

Som ytterligare förutsättning för återköpsrätt krävs vidare att sådan rätt inte saknas enligt inkomstskattelagen. I 58 kap. IL uppställs en rad villkor för att en försäkring skatterättsligt skall klassas som en pensionsförsäkring. De livförsäkringar som inte uppfyller dessa villkor är att anse som kapitalförsäkringar enligt den lagen.

För kapitalförsäkringar finns inte något hinder mot återköp i inkomstskattelagen. Denna kategori försäkringar omfattas således av den civilrättsliga återköpsrätten.

Av 58 kap. IL framgår att en pensionsförsäkring inte får återköpas annat än i de fall som avses i 18 § i samma kapitel. I denna paragraf uppräknas i första och andra styckena de fall då en pensionsförsäkring får återköpas, trots övriga bestämmelser i kapitlet. Även dessa pensionsförsäkringar omfattas därför otvetydigt av den civilrättsliga återköpsrätten.

I 58 kap. 18 § tredje stycket andra meningen IL framgår dessutom att överföring av en pensionsförsäkrings hela värde direkt till en annan pensionsförsäkring, får ske om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. Som *Lagrådet* påpekat är en sådan överföring, med hänsyn till paragrafens utformning, något annat än ett återköp – den är närmast att se som en sammanhållen transaktionskedja, även om en överföringssituation i sig kan sägas innefatta moment som kan karaktäriseras som återköp. Det är således svårt att tolka denna bestämmelse så att den omfattar även överföring av pensionsförsäkringar enligt inkomstskattelagen.

I enlighet med *Lagrådets* förslag har därför återköpsrätten kompletterats med en rätt till överföring av en försäkrings hela värde till en annan försäkring, i den mån inte rätt till överföring saknas enligt inkomstskattelagen. Denna rätt omfattar således enbart överföring av

pensionsförsäkringar enligt de regler som läggs fast i 58 kap. 18 § tredje stycket andra meningen IL.

Som nämnts uppställs en rad krav för att överföring skall få ske. En förutsättning är att det nya avtalet – från skattesynpunkt – kan ses som en direkt fortsättning av det gamla livförsäkringsavtalet. Även den nya försäkringen skall vara en pensionsförsäkring och försäkringens hela behållning skall överföras direkt från den gamla försäkringsgivaren till den nya eller från ett avtal till ett annat hos samma försäkringsgivare. I samband med överföringen skall försäkringstagaren teckna den nya försäkringen hos samma eller annan försäkringsgivare och med samma person som försäkrad. Överföring kan endast ske till en försäkring som meddelats i en svensk försäkringsrörelse eller en utländsk försäkringsrörelse som bedrivs från fast driftsställe i Sverige. Det åligger den försäkringsgivare med vilken avtal ursprungligen har träffats att kontrollera att det föreligger ett avtal som uppfyller de krav som gäller för att försäkringen skall anses som en pensionsförsäkring innan försäkringens värde överförs (se prop. 1998/99:87 s. 327, 328 och 450 samt prop. 1999/2000:9 s. 71 och 80).

Den civilrättsliga överföringsrätten uppstår givetvis först när alla rekvisit som konstituerar den skatterättsliga rätten till överföring är uppfyllda.

I paragrafens *andra stycke, andra mening* finns en regel om tidsbegränsning för återköp av försäkringar som omfattas av lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel. För att förhindra ett kringgående av den lagen har tidsbegränsningen utvidgats till att även omfatta den överföringssituation som behandlas i 58 kap. 18 § tredje stycket, andra meningen IL.

Bestämmelsen behandlas även i avsnitt 6.1.

9.2 Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713)

7 kap.

19 a §

Enligt den i propositionen föreslagna lydelsen av 11 kap. 5 § FAL har försäkringstagaren rätt att få en försäkring återköpt av försäkringsbolaget eller försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring, om inte annat följer av försäkringens art eller om inte rätt till återköp eller överföring saknas enligt inkomstskattelagen. Försäkringstagaren tillförsäkras härigenom en lagstadgad rätt till återköp eller överföring, oavsett vad som framgår av försäkringsavtalet. Bestämmelsens omfång beskrivs utförligt i författningskommentaren till nyss nämnd paragraf.

Det kan emellertid vara svårt för en försäkringstagare att bedöma om en försäkring är av sådan art att rätt till återköp eller överföring föreligger. Det är därför av vikt att det vid avtalstillfället alltid klargörs om en sådan rätt kan komma i fråga. För att uppnå detta syfte införs en ny handlingsregel för försäkringsbolagen som stadgar att försäkringsbolaget skall se till att det av försäkringsavtalet framgår om rätt till

återköp eller överföring finns och de närmare villkoren för detta. På detta sätt skapas förutsättningar för den enskilde försäkringstagaren att göra ett aktivt val mellan olika försäkringsprodukter.

Bestämmelsen innebär även att försäkringsbolaget åläggs att utforma sina försäkringsprodukter så att det utan svårigheter kan bedömas om försäkringen är av sådan art att rätt till återköp eller överföring föreligger. Bolagets bedömning av denna fråga innebär dock givetvis inte någon inskränkning i den lagstadgade rätten till återköp eller överföring som gäller enligt försäkringsavtalslagen. För det fall bolaget bedömt att försäkringen inte kan återköpas eller överföras, men försäkringstagaren trots detta framställer ett sådant önskemål, får denna rätt ytterst prövas av domstol.

Det får ankomma på Finansinspektionen att utöva tillsyn över handlingsregeln för att säkerställa att bolagen alltid reglerar rätten till återköp och överföring i försäkringsavtalen. Av naturliga skäl innebär regeln däremot inte att inspektionen skall göra någon förhandsprövning av omfånget av denna lagstadgade rätt eller av de villkor som uppställs i inkomstskattelagen.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.1.

19 b §

Genom paragrafen införs en skyldighet för försäkringsbolaget att medverka vid ett återköp eller en överföring, exempelvis genom att överföra försäkringstagarens tillgodohavande och de uppgifter som behövs till det nya bolaget. Skyldigheten omfattar de försäkringstagare som har rätt till återköp eller överföring enligt 11kap. 5 § FAL och som vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsbolag.

Det är av vikt att det mottagande bolaget får tillräckliga uppgifter exempelvis om vem som är försäkrad respektive försäkringstagare hos det avgivande bolaget och om det är fråga om en pensionsförsäkring eller inte. Uppgifterna bör anpassas efter behovet i det enskilda fallet. Medverkan skall ske utan onödig fördröjning.

Eftersom bestämmelsen riktar sig till bolaget, kan den inte åberopas av enskilda försäkringstagare. Det ankommer på Finansinspektionen att utöva tillsyn över att regeln följs av bolagen.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 6.1.

12 kap.

6 §

I paragrafens första stycke slås sedan tidigare fast att den s.k. kontributionsprincipen skall gälla vid fördelningen när bolaget gottskriver återbäring, om inte annat är angivet i avtalet eller i bolagsordningen. Principen innebär att fördelningen av överskottet i största möjliga mån skall baseras på de enskilda försäkringstagarnas bidrag till detta.

Kontributionsprincipen riktar sig mot försäkringsbolaget och kan därför inte åberopas av enskilda försäkringstagare.

I ett *nytt andra stycke* införs en bestämmelse där det preciseras hur återbäring och avgiftsuttag bör bestämmas vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § FAL.

I denna paragraf i försäkringsavtalslagen stadgas en rätt för försäkringstagaren att få en individuell livförsäkring återköpt av försäkringsbolaget eller försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring, om inte annat följer av försäkringens art och om inte rätt till återköp eller överföring saknas enligt inkomstskattelagen.

Begränsningen till försäkringens art innebär att regeln är tillämplig endast på försäkringar med sparande i traditionella livförsäkringar eller fondförsäkringar som kan åsättas ett positivt tekniskt värde och där det är säkert att försäkringsfall förr eller senare kommer att inträffa, dvs. säker utbetalning av försäkringsbeloppet till den försäkrade eller till andra ersättningsberättigade enligt försäkringsavtalet. Sistnämnd omständighet säkerställs vanligen genom att det i försäkringsavtalet införs ett återbetalnings- eller efterlevandeskydd.

Den skatterättsliga begränsningen innebär dels att återköpsrätten omfattar alla kapitalförsäkringar och de pensionsförsäkringar som omfattas av 58 kap. 18 § första och andra stycket IL, dels att överföringsrätten omfattar överföring av pensionsförsäkringar enligt de regler som läggs fast i 58 kap. 18 § tredje stycket andra meningen IL.

För en sådan försäkring, som omfattas av den civilrättsliga återköps- eller överföringsrätten, läggs i den *första punkten* fast att bolagen – som utgångspunkt – skall använda sig av samma fördelning och principer när rätten till återbäring skall bestämmas vid återköp eller överföring som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall. Syftet med detta är att balansen mellan det kvarvarande försäkringstagarkollektivet och den flyttande försäkringstagarens ekonomiska situation i princip inte skall rubbas av om kapital utbetalas till följd av ett återköp eller en överföring eller om försäkringstagaren stannar kvar i bolaget till förfall. Detta innebär att bolaget vid *beräkning av värdet* vid återköp eller överföring bör göra en bedömning av hur situationen skulle se ut, både för försäkringstagaren och för kollektivet, om försäkringen fick löpa tiden ut.

Det är således här fråga om att – med utgångspunkt i kontributionsprincipen – beräkna ett skäligt värde av sparmomentet i försäkringsavtalet. Denna beräkning tar sin utgångspunkt i värdet av de framtida utbetalningar som försäkringsavtalet ger kunden rätt till.

För traditionell livförsäkring i såväl vinstutdelande bolag som i icke-vinstutdelande bolag är detta värde minst nuvärdet av garanterat försäkringsbelopp, minskat med nuvärdet av framtida avtalade, ännu inte betalda premier. Till detta skall läggas för icke-vinstutdelande bolag försäkringens andel av preliminärt fördelat överskott på dagen för flytt och för vinstutdelande bolag försäkringens villkorade återbäring, fastställd den dagen. För fondförsäkring gäller i stället att fastställa försäkringstagarens andel av tillgångar där han eller hon bär placeringsrisken.

Vid vissa tidpunkter – exempelvis efter en tids börsnedgång – motsvaras beräknade återbäringsräntor inte av den tillgångsportfölj som bolagen har. För att undvika att en sådan temporär skillnad mellan innehaven och antagna återbäringsräntor skall kunna utnyttjas vid flytt, klargörs genom en undantagsregel i *punkt 1 a* att bolagen har rätt att göra

en justering för hur den kollektiva konsolideringen i en sådan situation ser ut. Enligt gängse försäkringsprinciper görs inte någon justering för sådana skillnader vid enskilda försäkringsfall, dock förekommer s.k. momentana reallokeringar där delar av det uppskattade återbäringskapitalet skrivs ner; en reallokering träffar emellertid hela det berörda försäkringskollektivet. Denna avvikelse från huvudprincipen är i stället ämnad att möjliggöra justeringar i enskilda fall. Undantagsregeln ger endast utrymme för nedskrivning av återbäringen när frånvaron av en sådan skulle innebära en inskränkning i det övriga kollektivets rätt till återbäring, exempelvis när den kollektiva konsolideringen är negativ.

I *punkt 1 b* ges ytterligare en möjlighet till undantag från huvudprincipen om det är försvarligt med hänsyn till försäkringsbolagets ekonomiska situation. Sådana avsteg skall dock endast få göras i undantagsfall, nämligen när försäkringsbolagets solvenssituation är sådan att dess försäkringsåtaganden gentemot det övriga kollektivet riskeras till följd av att försäkringar återköps eller överförs till en annan pensionsförsäkring. Utgångspunkten för bedömningen av när undantagsregeln är tillämplig bör vara när kapitalbasen inte längre motsvarar de solvensmarginalkrav som ställs enligt 7 kap. En helhetsbedömning av bolagets situation bör dock göras; en bedömning som kan innebära att det i vissa fall är lämpligt att göra avsteg från denna utgångspunkt. Exempelvis kan försäkringstagare med försäkringar i bolag som är särskilt välmatchade mellan placeringstillgångar och skulder tillåtas flytta med sin återbäring även vid en lägre kapitalbasnivå. Motsatsvis bör försäkringstagare i andra mindre välmatchade bolag i vissa fall inte tillåtas flytta återbäringen trots att nivån på kapitalbasen överstiger solvenskraven.

Den *andra punkten*, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, reglerar hur avgiftsuttaget skall bestämmas vid återköpet eller överföringen. Där slås fast att bolagen skall utgå från en självkostnadsprincip som i första hand får anses omfatta administrativa kostnader som uppstår vid ett återköp eller en överföring. Därutöver får kostnader som uppkommit i samband med avtalets ingående (exempelvis provision till försäkringsförmedlare) beaktas till den del de kvarstår vid tidpunkten för återköpet eller överföringen. En förutsättning är dock att dessa kostnader skulle ha burits av försäkringstagaren även om han eller hon valt att inte säga upp försäkringen. Detta ligger i linje med det underliggande syftet med denna nya regel, nämligen att vare sig försäkringstagarkollektivet eller den enskilde skall missgynnas vid ett återköp eller en överföring till annan pensionsförsäkring.

Bestämmelsen skall inte ses som ett hinder mot att använda schablonavgifter baserade på förväntade kostnader för återköp inom försäkringsbestånden. De administrativa kostnaderna skall likväl kunna motiveras med hänsyn till tidigare kostnader och motsvara vad som rimligen kan anses vara kostnader som uppkommer och realiseras till följd av att en försäkring återköps eller överförs till annan pensionsförsäkring. De kostnader som uppkommer för att en försäkring kan återköpas eller överföras får däremot i normalfallet anses vara beaktade vid premiesättningen.

Bestämmelsen behandlas även i avsnitt 6.3.

Remissinstanser som yttrat sig över promemorian om flytträtt för försäkringssparande

Prop. 2006/07:26
Bilaga 1

Sveriges riksbank, Kommerskollegium, Finansinspektionen, Riksgäldskontoret, Konsumentverket, Konkurrensverket, Skatteverket, Premiepensionsmyndigheten, Allmänna reklamationsnämnden, Försäkringsföretagsutredningen, Sveriges Försäkringsförbund, AFA, Försäkringsjuridiska föreningen, Svenska försäkringsmäklares förening, Svenska Aktuarienämnden, Tjänstepensionsförbundet, Svenska Bankföreningen, Fondbolagens förening, Svenska Fondhandlareföreningen, Sveriges Aktiesparares Riksförbund, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige, PTK, SIRP, Grupptalan mot SalusAnsvar och Försäkringsmatematik AB.

Lagtext

Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713)

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsrörelselagen (1982:713)¹ dels att 12 kap. 6 § skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 7 kap. 19 a och 19 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap

19 a §

Om försäkringstagaren har rätt till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104), skall försäkringsbolaget se till att detta och de närmare villkoren för återköpet framgår av försäkringsavtalet.

19 b §

Om en försäkringstagare som har rätt till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsbolag, skall det försäkringsbolag från vilket värdet flyttas så snart som möjligt överföra värdet och de uppgifter som behövs om försäkringen till det andra bolaget.

12 kap.

6 §

Livförsäkringsbolag skall gottskriva återbäring till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller bolagsordningen.

Vid återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) skall

¹ Omtryck 1995:1567.

1. rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall, om inte en avvikelse är försvarlig med hänsyn till

*a) det kvarvarande försäkrings-
tagarkollektivets rätt till åter-
bäring, eller*

*b) försäkringsbolagets ekono-
miska situation, och*

*2. avgifter bestämmas utifrån
bolagets kostnader för återköp
samt med hänsyn tagen till
oavskrivna anskaffningskostnader.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007 och tillämpas på försäkringsavtal som har ingåtts eller förnyats efter ikraftträdandet.

2. Bestämmelserna i 7 kap. 19 b § tillämpas även på försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet, om rätt till återköp har avtalats eller finns enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104).

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2006-03-14

Närvarande: f.d. justitierådet Hans Danelius, regeringsrådet Karin Almgren och f.d. kammarrättspresidenten Jan Francke.

Flytt av försäkringssparande

Enligt en lagrådsremiss den 23 februari 2006 (Finansdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kammarrättsassessorn Eva Furberg.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

7 kap. 19 a och 19 b §§

Avgörande för försäkringsbolagens skyldigheter enligt dessa paragrafer är enligt den föreslagna texten att försäkringstagaren har rätt till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen. Enligt sistnämnda bestämmelse finns det en rätt till återköp endast i den mån inte en sådan rätt saknas enligt inkomstskattelagen. Det innebär att rätten till återköp av pensionsförsäkringar i själva verket är mycket begränsad.

Av 58 kap. inkomstskattelagen framgår nämligen att en pensionsförsäkring inte får återköpas annat än i de fall som avses i 18 § i detta kapitel. I denna paragraf uppräknas i första och andra styckena de fall då en pensionsförsäkring får återköpas. I tredje stycket anges dessutom att det skall vara tillåtet att överföra en pensionsförsäkrings hela värde direkt till en annan pensionsförsäkring om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. En sådan överföring är, som paragrafen är utformad, något annat än ett återköp, och det är svårt att tolka bestämmelsen i 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen så att den omfattar även överföring av pensionsförsäkringar.

Vid föredragningen har emellertid upplysts att avsikten är att de nu föreslagna skyldigheterna för försäkringsbolagen skall gälla även de fall då det finns en överföringsrätt som grundas på 58 kap. 18 § tredje stycket inkomstskattelagen. Eftersom detta knappast kan utläsas ur den remitterade lagtexten, föreslår Lagrådet att 19 a och 19 b §§ omformuleras på följande sätt:

”19 a §

Om en försäkringstagare har rätt till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) eller till överföring av en pensionsförsäkring enligt villkoren i 58 kap. 18 § tredje stycket inkomstskattelagen

(1999:1229), skall försäkringsbolaget se till att detta och de närmare villkoren för återköpet eller överföringen framgår av försäkringsavtalet.

Prop. 2006/07:26
Bilaga 3

19 b §

Om en försäkringstagare, som har rätt till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) eller till överföring av en pensionsförsäkring enligt villkoren i 58 kap. 18 § tredje stycket inkomstskattelagen (1999:1229), vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsbolag, skall det försäkringsbolag från vilket värdet flyttas så snart som möjligt överföra värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs till det andra bolaget.”

12 kap. 6 §

Av de skäl som angetts ovan i anslutning till 7 kap. 19 a och 19 b §§ bör andra stycket inledas med orden ”Vid återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) eller överföring av en pensionsförsäkring enligt villkoren i 58 kap. 18 § tredje stycket inkomstskattelagen (1999:1229) skall - - ”.

I fråga om andra stycket 2 har Lagrådet följande synpunkter.

Uttrycket ”utifrån bolagets kostnader” ger föga vägledning, eftersom det knappast innebär mer än att bolagets kostnader skall vara en utgångspunkt vid bestämmandet av avgifterna. En tydligare knytning till kostnaderna skulle därför enligt Lagrådets mening bättre svara mot syftet med bestämmelsen.

Med självkostnadsprincipen som bas föreslås i remissen att avgifterna skall bestämmas med hänsyn tagen till ”oavskrivna anskaffningskostnader”. Med sistnämnda kostnader torde förstås sådana kostnader som uppkommit i anslutning till att försäkringsavtalet har ingåtts (provision till mäklare m.m.) minskat med den kompensation för dessa kostnader som bolaget fått genom premieinbetalningarna. Man har här något oegentligt använt bokföringstermen ”oavskrivna” kostnader. Vid föredragningen har upplysts att vad som faktiskt sker är att den tillgång i form av en fordran avseende dessa kostnader som bolaget har på försäkringstagaren successivt skrivs ned i takt med att premier inbetalas. Enligt Lagrådets mening borde uttrycket ”oavskrivna anskaffningskostnader” ersättas med en tydligare formulering.

Av de skäl som nu anförts föreslår Lagrådet att andra stycket 2 får följande lydelse:

”2. avgifter bestämmas på grundval av de kostnader som belöper på återköpet eller överföringen och med beaktande av den fordran som kvarstår mot försäkringstagaren för kostnader som uppkommit i samband med försäkringsavtalets ingående.”

Övergångsbestämmelsen

Prop. 2006/07:26
Bilaga 3

På de skäl som anförts ovan i anslutning till 17 kap. 19 a och 19 b §§ och med viss språklig justering föreslår Lagrådet att punkt 2 får följande lydelse:

”Bestämmelserna i 7 kap. 19 b § tillämpas även på försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet, om det finns rätt till återköp eller till överföring av en pensionsförsäkring enligt avtal eller enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) eller villkoren i 58 kap. 18 § tredje stycket inkomstskattelagen (1999:1229).”

Lagtext

Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Häri genom föreskrivs att 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

5 §

Försäkringstagaren får när som helst säga upp försäkringen att upphöra omedelbart eller vid viss framtida tidpunkt. Om inte annat anges, får uppsägningen verkan dagen efter den dag då den kom fram till försäkringsbolaget.

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget, i den mån *inte rätt till återköp saknas* enligt inkomstskattelagen (1999:1229). För en försäkring som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gäller dock att återköp tidigast får ske efter ett år.

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget, i den mån *möjlighet till återköp eller överföring av försäkringens värde till en annan försäkring inte saknas* enligt inkomstskattelagen (1999:1229). För en försäkring som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gäller dock att återköp tidigast får ske efter ett år.

I 13 kap. 3 § finns bestämmelser om återupplivning av en försäkring som blivit premiefri.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2007 och tillämpas på försäkringsavtal som har ingåtts eller förnyats efter ikraftträdandet.

Härigenom föresrivs i fråga om försäkringsrörelselagen (1982:713)¹
dels att 12 kap. 6 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 7 kap. 19 a och
19 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

19 a §

Om försäkringstagaren har rätt till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104), skall försäkringsbolaget se till att detta och de närmare villkoren för återköpet framgår av försäkringsavtalet.

19 b §

Om en försäkringstagare som har rätt till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104), vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsbolag, skall det försäkringsbolag från vilket värdet flyttas så snart som möjligt överföra värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs till det andra bolaget.

12 kap.

6 §³

Livförsäkringsbolag skall gottskriva återbäring till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller bolagsordningen.

Vid återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) skall

1. rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall, om inte en avvikelse är försvarlig med hänsyn till

¹ Omtryck 1995:1567.

³ Senaste lydelse 1999:600.

*a) det kvarvarande försäkrings-
tagarkollektivets rätt till återbär-
ing, och*

Prop. 2006/07:26
Bilaga 4

*b) försäkringsbolagets ekonom-
iska situation, och*

*2. avgifter bestämmas på grund-
val av de kostnader som belöper
på återköpet och med beaktande
av den fordran som kvarstår mot
försäkringstagaren för kostnader
som uppkommit i samband med
försäkringsavtalets ingående.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2007 och tillämpas på försäkringsavtal som har ingåtts eller förnyats efter ikraftträdandet.
 2. Bestämmelserna i 7 kap. 19 b § tillämpas även på försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet, om det finns rätt till återköp eller överföring enligt avtal eller rätt till återköp enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104).

Utkast till lagrådsremiss

Flytt av försäkringssparande, en komplettering

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Denna lagrådsremiss innehåller lagförslag som kompletterar dem som har lagts fram i en tidigare lagrådsremiss om flytt av försäkringssparande, som beslutades av regeringen i februari 2006. För fullständighetens skull redovisas även de förslag till ändringar i den näringsrättsliga regleringen som lämnades redan i den tidigare lagrådsremissen. Dessa paragrafer föreslås nu bli justerade i viss, mindre utsträckning.

Den civilrättsliga regleringen av möjligheten för en försäkringstagare att få en livförsäkring återköpt och därigenom kunna flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsbolag finns i den nya försäkringsavtalslagen (2005:104) som trädde i kraft den 1 januari 2006. Den nya regleringen ger försäkringstagaren en ovillkorlig rätt till återköp, oavsett vad som framgår av försäkringsavtalet, om inte annat följer av försäkringens art och om inte rätt till återköp saknas enligt skattelagstiftningen. Denna hänvisning till skattereglerna innebär emellertid att möjligheterna att få en pensionsförsäkring återköpt – och därmed kunna flytta värdet av den till ett annat bolag – är starkt begränsade. I princip rör det sig om försäkringar med små återköpsvärden. I lagrådsremissen föreslås att rätten att få en pensionsförsäkring återköpt vidgas till att omfatta sådana försäkringar för vilka det finns möjligheter till överföring av försäkringens värde till en annan försäkring enligt inkomstskattelagen.

I den förra lagrådsremissen föreslogs att den civilrättsliga regleringen om återköp, för att få bättre genomslag, kompletteras med regler av näringsrättslig art. Genom den ändring som nu föreslås i försäkringsavtalslagen utvidgas även denna näringsrättsliga reglering så att den omfattar samtliga fall då rätt till återköp föreligger.

Remissinstanser som yttrat sig över promemorian om flytt av försäkringssparande, en komplettering

Sveriges riksbank, Kommerskollegium, Finansinspektionen, Riksgäldskontoret, Konsumentverket, Konkurrensverket, Skatteverket, Premiepensionsmyndigheten, Sjunde AP-fonden, Allmänna reklamationenämnden, Sveriges Försäkringsförbund, AFA, Konsumenternas försäkringsbyrå, Försäkringsjuridiska föreningen, Utländska försäkringsbolags förening, Svenska försäkringsförmedlars förening, Svenska Aktuarieföreningen, Dina Försäkringar Riksförbund, Tjänstepensionsförbundet, Svenska Bankföreningen, Fondbolagens förening, Finansbolagens förening, Svenska Fondhandlareföreningen, Sveriges Aktiesparares Riksförbund, FAR, Svenskt Näringsliv, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges Akademikers Centralorganisation och Landsorganisationen i Sverige.

Lagtext

Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Häri genom föreskrivs att 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

5 §

Försäkringstagaren får när som helst säga upp försäkringen att upphöra omedelbart eller vid viss framtida tidpunkt. Om inte annat anges, får uppsägningen verkan dagen efter den dag då den kom fram till försäkringsbolaget.

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget, i den mån inte *rätt till återköp saknas enligt* inkomstskattelagen (1999:1229). För en försäkring som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gäller dock att återköp tidigast får ske efter ett år.

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget, i den mån inte *möjlighet till detta saknas enligt 58 kap. 18 § första, andra eller tredje stycket, andra meningen* inkomstskattelagen (1999:1229). För en försäkring som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gäller dock att återköp tidigast får ske efter ett år.

I 13 kap. 3 § finns bestämmelser om återupplivning av en försäkring som blivit premiefri.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2007 och tillämpas på försäkringsavtal som har ingåtts eller förnyats efter ikraftträdandet.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2006-09-07

Närvarande: f.d. justitierådet Lars K Beckman, justitierådet Leif Thorsson och regeringsrådet Lars Wennerström.

Flytt av försäkringsparande, en komplettering

Enligt en lagrådsremiss den 21 juni 2006 (Finansdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av ämnesrådet Tord Gransbo.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

11 kap. 5 §

I paragrafen föreskrivs bl.a. som en förutsättning för att rätt till återköp av en försäkring skall föreligga att rätt till återköp inte saknas enligt inkomstskattelagen (1999:1229), IL. Eftersom det vad gäller kapitalförsäkringar inte finns något hinder enligt IL mot återköp tar bestämmelsen i 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (FAL) i denna del sikte på bestämmelserna i 58 kap. IL, av vilka det framgår att en pensionsförsäkring inte får återköpas annat i de fall som avses i 18 § samma kapitel. I denna paragraf uppräknas i första och andra styckena de fall då en pensionsförsäkring får återköpas trots övriga bestämmelser i kapitlet. Av tredje stycket framgår vidare att en överföring av en pensionsförsäkrings hela värde direkt till annan pensionsförsäkring får ske om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad.

Det uppställs således en rad krav för att en överföring skall få ske. I förarbetena till lagstiftningen anfördes vidare bl.a. följande. En förutsättning var att det nya avtalet kunde ses som en direkt fortsättning på det gamla livförsäkringsavtalet. Den nya försäkringen skulle alltså vara av motsvarande slag som den tidigare försäkringen. Det ålåg vidare den försäkringsgivare med vilken avtal ursprungligen hade träffats att kontrollera att det förelåg ett sådant avtal och att överföringen av medel skedde direkt till den nya försäkringen (se prop. 1998/99:87 s. 450 och prop. 1999/2000:9 s. 71).

Avsikten med den nu föreslagna lagändringen är att vidga de skyldigheter för försäkringsbolagen som skall gälla enligt 11 kap. 5 § FAL till att avse även den överföringssituation som grundas på 58 kap. 18 § tredje stycket andra meningen. Som Lagrådet påtalat i annat sammanhang (se Lagrådets yttrande i protokoll 2006-03-14 över förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen [1982:713]) är en sådan överföring, som paragrafen är utformad, något annat än ett återköp. Den

är närmast att se som en sammanhållen transaktionskedja även om en överföringssituation i sig kan sägas innefatta moment som kan karaktäriseras som återköp. Överföringen föranleder vidare, om alla förutsättningar för en flyttning av en pensionsförsäkring är uppfyllda, inte några skattekonsekvenser och de överväganden som ligger bakom den tidsbegränsning som gäller för återköp enligt andra meningen i paragrafens andra stycke i syfte att förhindra ett kringgående av lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gör sig inte heller gällande i en överföringssituation. Denna bör därför, enligt Lagrådets mening, regleras särskilt när omfånget av hänvisningen till IL nu avses bli vidgat så att försäkringsbolagens skyldigheter enligt 11 kap. 5 § även kommer att omfatta den överföringssituation som behandlas i 58 kap. 18 § tredje stycket IL.

Vidare bör, för undvikande av tveksamheter, i likhet med vad som nu får anses gälla det av lagtexten kunna utläsas att det förhållandet att rätt till återköp saknas enligt bestämmelserna i 58 kap. 18 § IL som tar sikte på pensionsförsäkringar i sig inte utgör något hinder mot återköp av en kapitalförsäkring, eftersom det enligt IL inte finns något hinder mot återköp av denna typ av försäkringar.

Mot nu angiven bakgrund föreslår Lagrådet att 11 kap. 5 § formuleras på följande sätt:

”Försäkringstagaren får när som helst säga upp försäkringen att upphöra omedelbart eller vid en viss framtida tidpunkt. Om inte annat anges, får uppsägningen verkan dagen efter den dag då den kom fram till försäkringsbolaget.

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget eller försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring, i den mån inte rätt till återköp eller överföring saknas enligt inkomstskattelagen (1999:1229). För en försäkring som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gäller dock att återköp tidigast får ske efter ett år.

I 13 kap. 3 § finns bestämmelser om återupplivning av en försäkring som blivit premiefri.”

För det fall Lagrådets förslag i denna del godtas bör det föranleda vissa ändringar i tidigare behandlat förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen så att hänvisningarna i den lagen till 11 kap. 5 § FAL i förekommande fall kommer att avse såväl återköps- som överföringssituationen.

Övergångsbestämmelsen

I remissen föreslås att lagändringen skall träda i kraft den 1 april 2007 och tillämpas på försäkringsavtal som har ingåtts eller förnyats efter ikraftträdandet. Detta är i sak en naturlig ordning. Enligt Lagrådets mening bör dock övergångsbestämmelsen utformas med punkt 2 i övergångsbestämmelserna till FAL som förebild och förslagsvis ges

följande lydelse: ”För försäkringsavtal som har ingåtts före ikraft- Prop. 2006/07:26
trädandet och inte förnyats därefter gäller 11 kap. 5 § i äldre lydelse.” Bilaga 8

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 december 2006

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, Odell, Bildt, Ask, Husmark Pehrsson, Odenberg, Larsson, Erlandsson, Torstensson, Carlgren, Hägglund, Björklund, Borg, Sabuni, Billström, Adelson Liljeroth, Tolgfors

Föredragande: statsrådet Odell

Regeringen beslutar proposition 2006/07:26 Flytt av försäkringssparande.